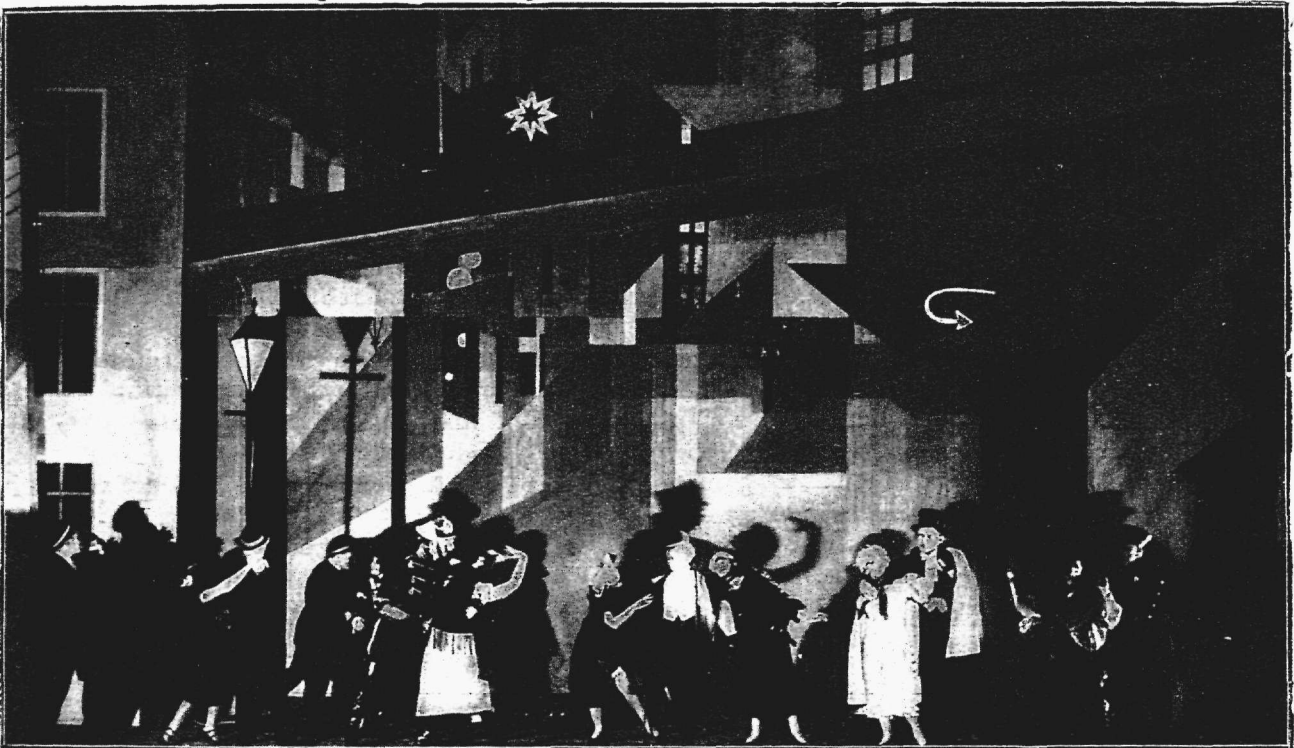

ACV

Nr. 8

25. APRILL

1925

E. Toller'i näidendi „Hinkemann'i“ lavastus Tartu „Vanemuises“.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

soovitab oma väljaandel

UUEMAT ILUKIRJANDUST:

- A. Adson. **Käsikivi**. Novellid. 85 mk.
Juhani Aho. **Õpetaja proua**. Romaan. Soome keelest V. Ridala. 200 mk.
Hoia Ronk. **Reisipildid**. Pariisi. 150 mk.
Juhan Jaik. **Võrumaa jutud**. I valik. E. Viiralti illustr. 300 mk.
A. Kivikas. **Mihklipäev**. Romaan. 240 mk.
J. Lattik. **Minu kodust**. Lood lapsepõlvest. 130 mk.
O. Luts. **Tulilill**. Veste-novell. 160 mk.
O. Luts. **Vähkmann ja Ko**. Fõljetonistlik romaan. 100 mk.
Mait Metsanurk. **Taavet Soovere elu ja surm**. Romaan. 120 mk.
Jakob Mändmets. **Meri**. Novellid. 2. trk. 160 mk.
" " **Saatuse tujud**. Jutud Venemaal Austria sõjast. 130 mk.
Villem Ridala. **Toomas ja Mai**. Lugulaul orjaaajast, neljas loos. 350 mk.
Richard Roht. **Väikelinn**. Uudisjutt. 80 mk.
A. H. Tammsaare. **Poiss ja liblik**. Novellid. 100 mk.
Friedebert Tuglas. **Teekond Hispaania**. Reisikirjad. 2. trk. 200 mk.
Marie Under. **Pärisosa**. Luuletuskogu. 85 mk.
Henrik Visnapuu. **Valit värsid**. Luuletuskogu. 250 mk.

KULTUUR JA TEADUS:

- A. Jürgenstein. **Nipet-Näpet**. Legendid, anekdoodid ja tõsijuhtumised. 50 mk.
A. Tammann. **Eesti iseseisvuse teel**. I. Vene revolutsioonist Eesti vabadussõjani. 160 mk.
Joh. Piika. **Minu mälestused**. Sõjamemuaarid. 225 mk.
J. Poopuu. **Sõda Landeswehriga**. 100 mk.
Aks. Kallas. **Au langenuile**. Luuletused vabadussõjas langenuile. 200 mk.
A. Saareste. **Valitud Eesti rahvalaulud**. Antoloogia, eessõnaga rahvaluule üle. 130 mk.
G. Vilberg. **Kodumaal rännates**. II jagu. 100 mk.
G. Vilberg. **Kodumaal rännates**. III jagu. 150 mk.
G. H. Niggol. **Kasvatuse radadel**. I—V. Kasvatuseõpetus. 630 mk.
G. H. Niggol. **Töökool ja õppekool**. Kasvatusteaduslik teos. 50 mk.
G. H. Niggol. **Maria Montessori meetodi äraaldused**. Kasvatusteaduslik süsteem. 60 mk.
Prof. A. Kink. **Meie jõumajanduse sihtjooned tulevikus**. 40 mk.
Prof. A. Kink. **Tartu-Pihkva ja Narva vee-tee**. 40 mk.
D. Buxhoevden. **Lõhkeained**. I osa. 100 mk.
" " **Lõhkeained**. II osa. Lõhkeainete tarvitamine põllumajanduses. 190 mk.
H. v. Gerlach. **Parlament**. Broschüür. 35 mk.
Dr. A. Rütman. **Mida võib teada igauks suguhaigustest**. 75 mk.
Prof. Steinach. **Kuidas kunstlikult nooreks saada**. Broschüür. 30 mk.
A. Burmeister. **Täielik malemängu õpetus**. 135 mk.

TEGEV
TOIMETAJA
E. RAUDSEPP
KÖNETUNNID
ÄRIP. KI. 1—2

VASTUTAV
TOIMETAJA
G. E. LUIGA
VÄLJAANDJA
T. E. K.-ÜHISUS

ILMUB IGA 2 NÄDALA TAGANT

III AASTAKÄIK

KIRJANDUSE, KUNSTI JA KULTUURI AJAKIRI.
TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TAGASITULEK.

AJALOOLINE JUTUSTUS 1920 AASTAST.

F. E. SILLANPÄÄ.

Vana inimpõlvete tarvitatud tee põikleb piki kevadsuvist metsa. Vana on kõik, mis siin näha: eluhood, metsad ja maad. Elustuv rohelus on nagu laste ehitud sammeldund puude ja hallide seinte vahel — see närtsib pea, kuid inimpõlvete vanused elu põhivormid jäävad. See on kõige tühisem tee ja ümbrus, kuid see võib samm-sammult olla ikka sisurikkam, näiteks niisugusele mehele, kelle kodu ja lapsed on tee taga ja kes ei ole neid aastate kaupa näinud. Nii oli lugu kevadsuvel 1920. Ühel kaunil õhtu-poolikul sammus seda teed mööda just niisugune mees.

Tema ei olnud näinud seda maad ega maa-koht teda kolm aastat ja viimsel nägemiselgi, ühel tumedal märtsikuu ööl 1918. aastal, oli mehel õige kiire minek selle maakoha piiridest. Nüüd oli mälestus tolaegsest kiirusest rahunend ja igakülgset kulund väliskuju, millest mehele endised jooned ainult nõrgalt vilkusid. Ei näind tulijal olevat sama kiire kui oli olnud minejal. Teda oleks võind pidada suureks looduse sõbraks, sest ta istus tihti, ärritades pesitsevaid rästaid, kellele sarnane inimese liikumine oli võõras. Ja kuigi mehes ei olnud midagi väljaarendatud luulelikkusest, tema ergutatud tajumises sel korral ei võindki tagasi tõrjuda õrnu mõjatusi. Ojakese vulim oli unistavalt õnnelik ja lagunend rajasid näis viitavat aastakümnete taha. Neid vaatles mees tahtmata sel ajal, kui harilikude mõtete käik väsis ja seisatus. Kõige mõju sisu ja ime oli selles, et maakoha hinges ei tundund jälgegi tolaegsest. Oli midagi südamlikku ses mõttes, et sellegi tee taga oli sõditud.

Mees võttis taskust oma vabastamiskirja ja jälgis silmadega sellele trükitud ja kirjutatud

ridu. Siin tulen tagasi sõjateelt, see paber käes, need riided seljas. Kas nende pärast mina sõdisingi? Ei — ega mina sõdimast tulegi. Võitlused on kaugel nagu unede riigis, ega miski, mis nüüd on, ei puutu neisse. Võitlus oli ainult suur joovastes — või oli see midagi muud? Kehvade valitsus? Valitsus oli kusagil kaugel, millest mina ei teadnud midagi ja siin oli Rinne valitsus. Kellel nüüd vist valitsus on — kellelgi see on nüüd veel õige kindlasti. Tundub siit saadik, et kõik peavad tundma valitsust ega saa olla nagu on. Nagu vargsi istun siin paber käes — see selge taevast ulatub kaugele üle selle metsa ja säääl on sama taeva all valitsus. . .

Istuva mehe silmad jäid peatuma ühte kohta; oli nagu oleks uimastand see mõtete sihitu imelikkus. Et nüüd oli jäänd kõrvale see suur ja hirmus asjaolu, mille keskel ta nii kaua oli olnud ja hingand, et midagi sellest ei näind siia vaiksesse metsa paistvat. Kas algab siit mõni uus samalaadiline, kuhu peab minema üksi, ilma seltsimeestehulgata? Haiglane tühjustunne surus rinda, kui ta tõusis mättalt ja hakkas vähehaaval liikuma sinna poole, kust järgnevalt metsalagendikult teadis kodusauna tulevat nähtavale.

Ümbritseva maapiirina ja oma mineviku tühi- sed pisiasjad tungisid ikka lähemale — ei miski õnnelikkudena ja rahustajatena, vaid nagu unustatud tuttavad, kes nõuavad millegist aru. Kas oleks ta pidand püsima neis paigus? — ja kui nii oleks teind, siis kuidas oleks nüüd kõik olnud? Teisiti oleks — kuid kuidas teisiti, seda ei suutnud mõttekujutus esialgul järele mõelda. Need hääletud vastutulijad selle tagasituleku viimastel sammudel, need ikka ainult kindlamini

mõuavad oma suure tähenduse tunnustamist selle suure kõrval, mis jäi taha ja nüüd samm-sammult tundus muutuvat ikka tühisemaks. Tagasituleku silmapilgu pingutus ärritas seespoolt, nagu mineku pingutus oli ärritanud väljaspoolt.

Nüüd — nüüd hakkab maja paistma selle puu juure kohalt. — Mina mõtlesin sest silmapilgust midagi, paljugi, kuid et see oleks nüisugune, seda ma ei mõtelnud. Olen ma siis siin olnud kogu aja? — olnud siin ega pääsnud takistama. . .

Pisarad, nüüd nad tulid, ilmusid sinna, kuhu nad inimestel ilmuvad, ja kord vabaks saand, ei võind enam nuttu tagasi hoida. Mõistus kihutas nüüd oma laialipillutud küsimusi ja tagasihoiditud kannatusi sinna ja tänna. Kord võimule pääsnud need lühikese ajaga nagu loodusjõud otsisid oma tee ja saavutasid mingisuguse tühja tasakaalu. Maja tuli nähtavale nagu mõni muugi saun teekonna jooksul, nagu ei oleks teadnud sellest midagi. Nutt ei olnud toond teadet, see oli ainult vabastand teadmatuse.

Mees tõusis, tõmbas sügavasti värisevat hinge, astus rahulikult väravast ja läks madalate põlluribade vahelt otse toa poole. Pingutus tundus veelgi, kuid see oli nüüd vaikne ja loomulik. Mineku silmapilgu tuttav mõttekujutus püsis igavesti: naine jäi täiesti abituks, kuna ei võind mõnenädalase lapsega kaasa minna — noor ilus naine, kellega mees oli palju riidelnud ja keda ta väga oli armastand. Nii ta siis jäi, ja astudes nüüd õue, teadis mees naise ja lapse siin veelgi olevat ja elavat, nende seinte vahel, kusagil siin õige lähedal. Ta teadis — või paremini: mingi liikumatu nõudis temalt veel rohkemagi teadmist, kuid seda enam nüüd mõistus, kirglikumalt kui kunagi enne keeldus seda omaks võtmast. Hiljutine selgitav nuttki ei suutnud seda asjaolu selgitada. Mehe ukse-lingist kinni võttes võitles see veel vastu.

Kui toa segane sisemus temale samal ajal avanes, ei mõjund see temale kuidagi eriliselt. Kõiges, mida nägi ja tajus, oli imelik külm võõrusetunne.

Veel toaski, tõelisuse läheduses pani tema loomus vastu; ta katsus mitte muud midagi näha kui ainult oma last. See oli kasimatu, räbalais tütarlaps, kelle põskedel oli varajane nüri toorus. Ta vaatles meest suu ammuli, läks teise kohta ja jäi sinna jälle samuti vaatama. Karm tõelisus võttis julgelt selle koha, mida unistusedki olid peenetundeliselt kolme aasta jooksul kõige roojuse keskel kartnud. Isa oli kogu aeg kujutand oma last nüisugusena nagu siis tol märtsikuu õöl tema magama oli jätnud.

Kuid pidi ju mehe seisukohalt kuidagi suhtuma sellele, mida ta tundis, kuigi mõistus omaks ei võtnud. Sängist kaltsude seest kuuldus rinnalapse kisa. Mees kuulis oma hääle lapselt küsi-
vat:

— Kelle see on?

— Tie on meie ema ja Mohlike-Jutti poeg. Ei ida taand poega, aga Jutti tai.

— Kes see Mohlike-Jussi on?

— Tie on niedukene taadana lemutuu — leidutell.

Ahju ees koperdas vana kärnasnäoline moor, kelles mees tundis oma naise ema, kes kogu aeg katkestamata jorutas pomiseda.

— Juba punane tuleb koolist tagasi — juba on kõrge kool läbi, või veel on tahtmist pursuidega sõdima minna.

— Kas ma ei ütelnud, et ei ole tarvis minna härradega — mina olen kogu eluaeg tööd teind ja tööst eland — kuid ei lähe härradega — e-e-i —

— Näh, samad kuntsid on siin valgetel kui punastelgi — inimesi tehakse ja teisi tapetakse — ei pursuisid sünni tappa, et tarbeks ei jatkuks.

— — — —

Vanamoor jäi veel oma mõttetumat jorutust jatkama, kui mees tasa ukse sulges.

Kas oli päev juba veeremas? Kas ei olnud veel hiljuti hommikupool?

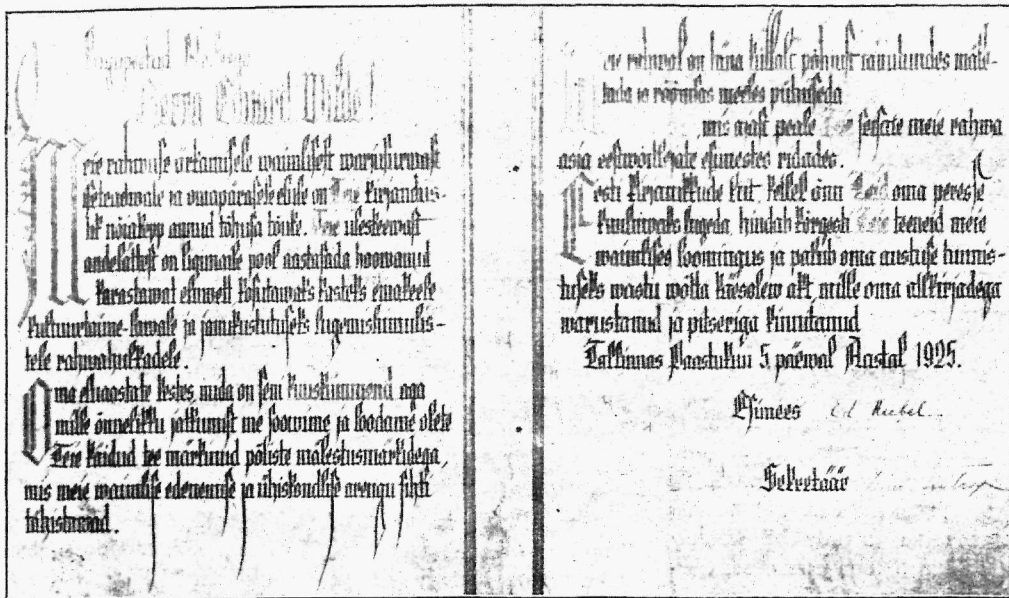
Metsa sees oli maja ikka oma kohal. Veel aina äsja, hommikupoolle, oli üks mees istund ja viivitand siinsamas teel. Nüüd istus sama mees siin teel tulnud tagasi säält kodu poolt. Ta vaatas veel salaja majakese poole, kuid mõtles pea kaugemale istuma minna, kuhugi tihedasse kuusetihniku, kus ei näeks muud kui oma näojoonte mõttekujutust.

Mees ei olnud taband oma naist — see asjaolu oli oma viisi päästnud temale selle õhtu poole. Ta ei osand endale selgitada, kas naine oli kuhugi peitu läind või oli ta tõesti juhtumisi kodunt ära. Ta ei olnud seda küsindki; ta oli ainult nobedasti ära tulnud, et selle vähe ajaga enam ei jõudnudki naisega vastamisi saada.

Siia oli ta nüüd pääsnud. Kaugemale küll peaks siirduma, edasi, sinna poole, kus metsarästas juba oma laulu laskis. Kuid oli veel tahtmine siingi viibida ja vargsi puutüvede vahelt silmitseda toda endist elukohta, mille katuse all asus nüüd võõras rahvas.

Oli, nagu oleks äsja keskpäeval saatnud hauda kõik oma kõige lähemad omaksed: nutuväärt kahju kõrval tegi häämeelt ka vabanemisetunne. Vana mälestus maakohast näis silmis olevat nõrgenend: põlluriba ja laudatagune, kust sõnnikuhunnik oli jäänd ära vedamata. Majakesest kuuldus uksest käimine, nagu meeletuletus endiselt aegadelt.

Mees tõusis ja läks, käis teed mööda otsides paika, kuhu uuesti võiks istuda. Oli väsind hirmsasti, jalad olid õhtuks jälle vähe paistend. Sobiv istumiskoht leidis igal sammul, kuid need olid kõik ühesugused; oli tahtmine ikka edasi astuda — nagu istumispaiga valimine oleks tähendand midagi lõpulikult määravat.

*

Ed. Vildele

Eesti Kirjanikkude Liidu poolt antud aadress tema 60. aastase sünnipäeva puhul. Vasakul: aadressi tekst; all — kaaneilustused, naha pressitud E. Taska kunstkoitekojas.

*

Foto Parikas.

Kuni keha peaaegu ise asetus istuma teeveere kivile. Ja tõsi, tunduski nüüd, et ta siit enam ei lähe? — Ei jaksa ega olegi kuhugi minna. Ta võttis kätega oma kaela ümber kinni, ei mõtelnud midagi, vaid mõõtis ainult kumbagi käega kaela ümbrust. Kõige kallimad pildid kolme-nelja aasta tagant valdasid ta meeli täiesti. Ta sulges silmad ega tunnud muud olevatki kui ainult need pildid. Vaatan neid veel silmapilgu, siis teen mis teen.

Mees ärkas selle pääle, et tema läheduses liikus keegi. Silmad avanesid ja õõ tundus ligi olevat. Kes liikus? Kas Hilma oli tulnud teda otsima? Kuidas siia tulin?

Juba silm näeb vana naise, kes ettevaatlikult sekeldab teisel pool kivi. Ema ja poeg vaatavad üksteise otsa nagu poeg oleks endises kodusaunas ärgand. Kumbki ei ütelnud esiti midagi.

— Katsusin siin tasa olla, kui mõtlesin sul kõige parema une olevat, kuid ärkasid siiski.

— Jaa, ma tukastasin, kui nii väsin olin. Ja aeg ongi kulund. Kell on vist juba üheksa.

— Kas oma kella ei võtnud — küll ta sääl veel on.

— Ei mina näind ega viitsind küsida. Olin sääl nii väga vähe aega.

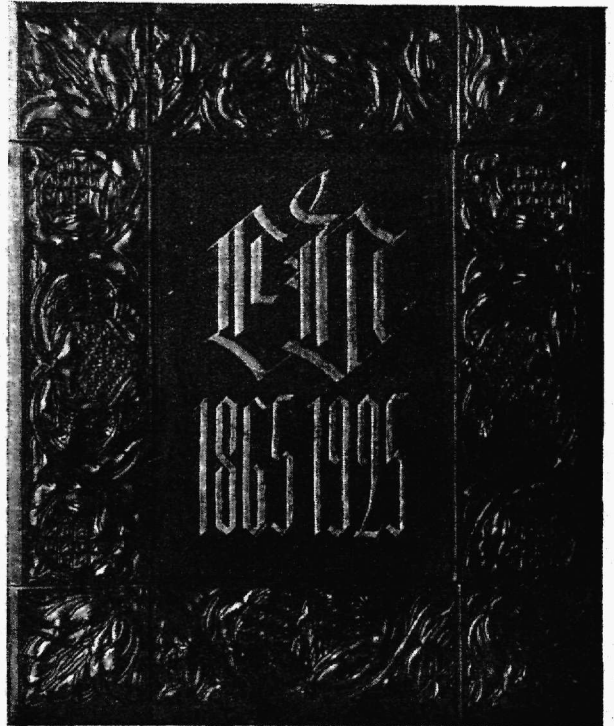
— Küll on see inimene. . .

— No jaa, no jaa. . .

See oli poja tavaline ütetus vanasti, kui ta tahtis ema kõnet takistada.

Ema kuulas seda aina ja nii nüüdki.

Enam sobimata läksid nad nüüd üksteise järele ema sauna poole. Nii palju ema tee pääl siiski jõudis ütelda, et oli kusagil poja tulekust teada saand ja vastu tulnud. . . et ei tea, mis

teeb. . . Vast siin minnes mäletas ta, et temal seelikutaskus oli nisuleiva tükike. Säh. . .

Oli õõ, kuid see oli peaaegu nagu hommik une järele. Vahelduvaid teid mööda tulid ema ja poeg väiksesse metsanurga sauna, astusid hämarasse tuppa, kust lõhnas unist läpastust — nüüd nagu kümme aastat tagasi, noil aegadel, kui poeg mõnikord põikas siia oma noormehe käikudelt. . .

Homme pidi elu jätkama.

BALATONI JÄRVEL.

MAURUS JÓKAI jutt. Eestistanud A. J.

Balatoni järv on verejanuline. Iga aasta nõuab ta ohvraid. Sageli ka ilusail suvepäevil mässavad järve lained ja peksavad vihaseft vastu kallast; järv on, ütlevad siis inimesed, vihane, sest et ta oma ohvrit veel saanud pole. Oo, kuis ta oma ohvrit tabada oskab! Ta näatab sellele oma naerunägu, meelitab teda lõbusõidule ja lõpuks hiiatab ta tuule-jumalanna, kes pulma-marssi peab mängima.

Tema kaitsetusest ei pääse keegi. Ohver võitleb asjata tema armastuse vastu.

Talvel, kui järvepind näib nagu tasane, libe, hiilgav peegel, meelitab ta noort kallameest juure, lubab talle suurt saaki, siis tuleb kristalliselge, kliriseja pragin, ja jää kargab tuhandeks tükkiks puruks. Ohver jääb ühe valge saare pääle, mis aga tema jalgade all kõigub; võitlus oleks asjata. Balaton kisub teda enesesse, tema lained tõõvad kui mõrsja voodi-eesriided ta pää üle kokku. Kihlatuid, keda järv mitte enam ei armasta, annab ta maapäälsetele elanikkudele tagasi: „Võtke ta ja pange küllma maapäue,“ näib ta neile ütlevat. Aga neid, keda ta armastab, hoiab tema; tema peidab neid põhjatusse sügavusse, ta ei taha mitte, et päikese-kiired nende palgeid suudleksid. Balaton nõuab oma ohvriks ainult mehi ja meist tahab (ta ainult ilusamaid, paremaid. Mõne aasta eest oli Balatoni supelmaja siid ära viidud. Mõllavad lained olid selle aluselt lahti kangutanud ja kandsid seda siis enestega ühes ära. Kaks meest hüppasid paati ja sõudsid sillale järele. Pea nägid nad, et Balatoni lained sellega mitte raltul ei olnud, et nende saagi järele mindi. Nende paat läks ümber ja mõla kange lainete käes kaatki. Tuul ja lained ajasid neid kaugele, kust enam pääsmist loota ei olnud. Nad kadusid pea roheline pilliroo-tulka taha ja nende ahas-tav appihüüd oli varsti huluvast tuulest ja laksuvatest lainetest ära lammatatud. Pilliroog, mis sääl kasvab, on merehädalise tige, leppimata vaenlane, nagu varjul ja salaja kalju merepõhjas. Tema jämedad, painduvad varred on oma tihedalt kasvava seltsiga nagu noot, millest läbi ei pääse. Kallamees, keda torm pilliroo sekka ajanud, ei või oma mõla mitte tarvitada ja laine ähvardab teda igalt poolt, kuni ta teda ümber liukkab. . . Õnnetu tunneb põhja oma jalgade all, aga ta ei teia midagi, kuhu oma jalga toetada. Taimed katavad välja-vaate kinni, nad ei lase teda abi otsida. Tema ei saa mitte ujuda — pikad kõrred takistavad tema liigutusi. Ainult mõni samm on ta kaldast eemal, tema võib nende hiiudeid kuulda, kes teda otsivad, aga see kõik on asjatu: järv on teda kaenlasse võtnud ja hoiab teda vangis. Mõlemate õnnetute hiiudeid oli kuulnud. Üks noormees astub kaldale, kaks mõla õlal; ta pilk otsib hirmuga paati; lühikese varrega kõrves, mida ta võib kannab, annab ta ametist tunnistust: ta on punsepp. — Kuhu sa lähed, Jotsi? küsib temalt aedniku abiline, kes temale otsa vaatab.

— Mina tahan oma isa tagasi tuua, keda tuul pilli-

roo sisse on ajanud; tema ei mõista mitte ujuda. Kas kuulud minu ema kaebamist?

— Aga kui sina ka ühes temaga ära upud, kaebab ta veel enam.

— Ja seda teeks ka veel üks teine. . . Aga mina pean minema! . . . Vahetame omad kübarad ära, sõber — sinu oma on vana, minul aga tuluuus. Võta ka see väike lillekimp; selle kinkis minule mu mõrsja. Kui mina põhja vajun on kübar sinu oma, vend, ka lillekimp ja, tõepoolest. . . ka see, kes seda mulle on kinkinud.

— Pea oma kübar omale; kui sina lähed, siis lähen ka mina sinuga ühes.

— Miks? Sinu isa ei võitle pilliroodes surmaga. Sinul on ema, kes lesk on, ja kaks väikest õde. Sina oled nende tugi ja kaitsja, sellepärast lase mind ükski minna.

— Tuleta omale meele, Jotsi, et mina sulle see kord, kui mina Königsgrätsi juures haavatud olin, ütlesin: Jäta mind ükski, sõber, sinul on mõrsja, peasta ennast? Sina ei teinud seda, sina kandsid mind seljas lahingu-platsilt ära. Nii ei või ka mina sind maha jätta: kaks võivad enam korda saata, kui üks!“

Noormehed ei lausunud enam sõnagi; nad haarasid mõlad piiku. Taevas läks pimedaks, paksud, mustad pilved tõõsid Balatoni kohale üles. Mõnikord näis, nagu lõhkuksid välgud järvepinna puruks: ühel pool oli vesi must, raske, teisel pool hallikas-roheline, kui hüppaksid kaurjad valimud!

Kaldalt kuulduv südamlõhestavaid kaebehüüdeid. See on naise hääl, kes oma meest kahtetseb; ristis kätega vaatab ta meeste otsa, vaatab pilvi ja puud. Ta viskab enda maa pääle maha ja kraabib kive kokku, mida ta järve loobib. Oma metslises valus vannub ja neab ta laimeid, siis jälle meelitab ta neid ja annab neile magusaid nimesid, et nad temale oma ohvrid tagasi annaksid. Üks teine naine on tema juure seltsinud; see on vaene päevatöeline, kes teda kaastundmuses üles tõõsta püüab, teda vette minemast tagasi hoida tahab ja temale vagal kombel nõu annab, Isa-meie palvet lugeda.

— Mina ei või mitte paluda, oigab vaene naine.

Päeviline algab palvet: tema hoolatune kordab mõnd ta sõna, siis lõpetab ta selle äkki:

— Mina olen juba palunud, aga keegi ei ole kuulnud. Minu mees hiiatab mind ja mina ei või mitte tema juure minna. Lase minu lahti. Lase minu lahti! Minul on paat, ma katsun teda päästa.

— Ütle mulle järele: „Meie Isa, kes. . . Naine hoiab oma kõrvad krampplikult kätega kinni, et mitte segavaid häält kuulda, kuna ta palub: — aamen, aamen! —

Siis vaatab ta hirmuga ümber, nagu otsides, kas Jumal mitte veel igatsetud abi pole saatnud.

Õhtu hakkab ligemale jõudma. Torm liukkab silmapilguks paksud pilved kaugemale, ja alla langev päikene

valgustab luuletuskult ümbrust. Ühe laine harjale ilmuvad kaks noort inimest, tuulest ümber piiratud.

— Mu Jumal, mu Jumal, ole neile armuline, halasta nende pääle! —

Sel hetkel kõlas päevilise suust hirmus karjatus: tema oli oma poja paadis ära tundnud. Nüüd on tema

Balaton i järv.

see, kes põlvili heidab, kes kaebab, kes meelt ära tahab heita. Teine naine on viimaks vagusaks jäänud. Nii kaua kui ta ükski oma meest hädaohus nägi, oli temal ärrääkimata valus; nüüd on tema see, kes oma kaasõpnetumale ütleb:

— Lähme kirikku ja teeme palvet... kas kuulad, kirikukell kutsub meid.“

Kell ei kutsu mitte palvele; see on torm, mis hõbedase hääle hüüdma on pannud. Sellegipärast juhivad mõlemad naised omad sammud püha paiga poole; vaesed naisterahvad ei suuda väikese paadikese pääle vaadata, mis vahete vahel kõrgele tõuseb, siis jälle alla sügavusse langeb kus teda valit kaatab ja kust teda uus laine teer keerd jälle üles tõstab, misjuures tormilinnud oma tiivadega kerget sõiduriista katavad.

Kirik on üsna ligidal, aga sel silmapilgul on ta lukus. Nüisugusel korral aitab ka Jumalakoja lävi ja ukse rasked rauad amavad ahastavatele naistele tuge. Ka üks ainukene õnnistatud kella löök ülevalt tornist äratab tundmuse, et jumalusega ühenduses ollakse.

Kaldalt kuulduv kisa: on, nagu oleks rõõmuhõiskamine nuuksumisega segatud. Ühe nende meeste seast, kes temale vastu tulevad, tunneb naine ära; see on tema mees; mõlematel on korda läinud ennast pilliroo seest vabastada.

— Minu poeg, kus on minu poeg? — hüüab ema uut hirmu täis.

Temale öeldakse, et kaks vaest noormeest lainetest olla ära viidud...

— Lase mind lahti! — kisendab ta, ennast mehe kaenlast lahti kiskudes. — Too mulle minu poeg tagasi! Mina tahan oma poega!

Vaene ema! Balaton hoiab su poega oma hõlmas. Kui temal noore ja vana vahel valida on, laseb tema vana lahti ja peab jõu, moonuse, ilu omale. Ahastuses, valu pärast pool meeletu, pöörab ennast ema päevatöölise poole:

— Olgu sa ära neetud! Mikspärast sundisid sa mind palvet tegema. Mikspärast peab inimene Jumalale ette kirjutama, mis ta peab tegema? Nüüd on minu poeg kadunud!

— Minu oma samuti — vastab vaene lesknaine nuttes.

— Sinu oma? Mis tema ka minu omaga võrreldes oli! Seitsaadiik kui see ilm kestab, ei ole parimat, flusamat olnud, kui minu poeg. Tema oli minu Jumal, minu kõik!

Lesknaine, kelle jõu valud ära olid kurnanud, oli juure kogunud inimeste hulgas vagusi. Mis need kaebused ka aitavad? Kodus, oma onnikeses, on tal kaks last, kaks tütarlast, üks nelja, teine seitsme aastane: tema ütleb neile valusasti leinates:

— Minu vaesed lapsed, teie peate vähem leiba sööma, sest see, kes teile seda andis, on meid igavesti maha jätnud...

Ühel hommikul kuuld i järve kaldal valjuid hüüdeid. Kalamehed olid surnukeha välja tõmmanud. Seda teadet kuuldes, ruttasid mõlemad naised järve äärde.

Kumma poeg see oli? Balaton i sügavuses jäävad surnukehad kaua muutumata... surnu oli vaese lese poeg. Tema hakkab oma lapse eluta keha tümber, suudleb teda otsaesise ja suu pääle, ei heida temale ühtki sõnakest omast valust ette, mida ta temale on valmistanud. Tema tänab Jumalat, et ta poja tagasi on annud: ta võib teda maha matta, võib ta haua pääl nutta.

Teise naise ahastuse kaal on seda raskem. Vihaga hüüab ta surnu poole:

— Miks tulid sina üksinda tagasi? Kuhu jätsid sa minu poja? Teie läksite üheskoos teele ja nüüd oled sina ta maha jätnud. Ütle mulle, kus ta on, aga kui mitte, siis ei lase ma sind rahus hingata. Igapäev lähen ma sinu haua juure ja äratan su oma lauluga.

Ta räägib temaga, nagu võiksid tema sõnad surnu

ellu kutsuda... Sääl rut-
tab kiirel sammul üks tüd-
ruk surmu juure: see on
„teise“ mõrsja — selle
mõrsja, kes mitte ei ole ta-
gasi tulnud; tema räägib
maheda ja tasase häälega:

— Minu armsam, minu
kallim, ütles mulle, kuhu sa
minu peigmehe oled jäät-
nud? Kui sa seda ütled,
siis annan ma oma ilusa
leinarätiku sulle... —

— Mina ei taha mitte,
et sa minu hana pääl
koormaks oleksid, mina
tahan sinule öelda, kus
sinu poeg on... Tema
on kaugel Tihani juures,
sügavas järve põhjas; otsi
teda säält...

Siis ilmus ta mõrsjale
ja ilmutas temale liigutavate sõnadega saladuse:

Saksamaa uus saadik hr. Wolfgang Frank
volitusi ära andmas riigivanemale.

ma oma nõrkadel õlgadel viimasele rahupaigale.

EDGAR ALLAN POE: KAKS LUULETUST.

1. Zante.

Saar ilusaim, ei kaunimat su nimest,
ei kaunimat kui nime annud taim!
Kui õrna und kui mitmest õrnast imest
näeb hing sind nähes taas, saar võluvaim!
Ses palju pillie õnnest kadunust!
Ses mitme lootuse mind äiland lail!
Ses palju mõtteid immest, riisutust
su mailt — ei eal tend näe su õitsvail mail!
Ei eal, ei eal! See kummaline heli
viib õnned kõik! Ei mind sa peta eal,
su rõõm ei eal! Ihk, mis sind kangasteli,
on neet, must needus hõngjal lillereal!
Oo hüatsindi saar! Oo sini-Zante!
„Isola d'oro! Fior di Levante!“

2. Eulaalia.

Käisin üksinda
rada muldset ma
keset elu kurbi teid,

kuni kaunist ja õitsvast Eulaaliast sai mu näokaim, mu
[naerlevaim neid,
kuni kiharkaanist Eulaaliast sai mu armas, mu naerat-
[lev neid.

Ei nii heletav
päike põletav
kui mu armsa põlev pilk,
ei nii sinavaks,
hõbevinavaks
värvi udu täiskuu vilk
kui ta silmist kiir, ei nii ojaviir ole särav kui ta pilk,
kui mu armsa, õitsva, kaunima emahellik sinipilk.

Kus nüüd piin, kus vaev?
Hukkund vees neil laev,
kadund surm ja hukk ja kool,
käival taeva all
silmal helkival
nüüd Astartel pilk me pool,
kuna lehvib tuules Eulaalia kuldne kiharjuuste vool,
kuna lendleb kauni Eulaalia juuste kuldne lainlev vool.

Tõlkind Ants Oras.

Hiina vanasõnad.

Mees arvab, et ta teab kõik; kuid naine teab seda
paremini.

*

Lõbusameelsus on tervis, kurvameelsus — haigus.

*

Tapa üks inimene ära, ja su elu on igaveseks ajaks
hukas, haava teda aga surmani, ja sa võid püstipäi
edasi kõndida.

Kui kääbus treppi mööda üles läheb, arvab ta, et
ta iga astmega ükka pikemaks kasvab.

*

Raha on truu teener, kuid kardetav isand.

*

Parem mitte olla, kui mitte midagi olla.

*

Suured mehed küsivad alati teiste käest nõu, väi-
kesed aga püüavad just sellest eemale hoida.

Osa M. Jókai elukoha ühest toast, Balatoni järve ääreses villas.

MAURUS JÓKAI (JÓKAI MÓR).

(1825—1925.)

Kuulsama Ungari kirjaniku Jókai sajandat sünnipäeva pühitseb tänava Ungari ja kogu haritud ilm. Jókai sündis 18. veebruaril 1825. aastal Komáromi linnas, Ungaris. Vanematest õrnalt armastatud, veetis Jókai õnneliku lapsepõlve. Pärast, kirjaniku aegjärgus, kirjeldab ta oma komáromlasi romaaniangelastena, — tänuks kodulinnale võlgneva moraalsete ja hingeliste impressioonide eest. Jókai kodulinn Komárom lahutati Trianoni rahulepingu järele Ungarist. Ent Ungari ei taha suuta tunnustada lahutatuna temast linna, milles seis Jókai hääl. J. nooruses on tähtis see aegjärg, mis ta Pápa linna Calvini usukses kolleegiumis mööda saatis, kus tema ja luuletaja Petöfi vahel soe sõprus arenes. Ülikooli juristina lõpetanud, andub Jókai kirjandusele, vaevalt 20-aastasena ja 22-aastaselt on ta mõjurikka ajalehe vastutav toimetaja. Petöfiiga koos paisatakse ta revolutsioonimõllu, nad on

Ungari „märtsikuu noorsoo“ (15. märts 1848) ja rahva vabanduspüüete juhatajad. See on üleelamine, mis kogu elule märgi pääle paneb, ja Jókai oli see impulsiks, mille jõud alles elu viimastes aastates löi raugema. 1849. aastal, Ungari vabandussõja katastroofilise lõpu järele, mõisteti ta ühes 32 Ungari kirjandustegelasega austerlaste poolt surma. Ent Jókai oli õnnelaps. Tema abikaasa, kuulus näitlejanna Roosa Laborfalvi, kellega abielludes Jókail sugulaste ja sõprade poolt kibedamaid etteheiteid tuli kuulda, osutus temale õnnistuseks. Roosa Laborfalvi oli Jókai parim abikaasa, ustavaim sõber, tugi ja abi, päästja paljudest suurtest hädadest. Amnestia saamise järele võib Jókai peaaegu 50 aastat rahulikult ja eksitamata kirjanduspõllul töötada, võib selleks saada, kelleks ta oli määratud.

M. Jókai esimene abikaasa: Laborfalvi Róza.

Tema romaanides ja novellides peegelduvad Ungari ajaloo kõik aegjärgud: keskaeg, Türgi

Maurus Jókai (Jókai Mór).

sõdade ja vürst Rákóczy vabadusvõitluse aeg Habsburgide vastu (Balványose loss, Türgi ilm Ungaris, Lõcse linna valge daam, Armastus veripingini jne.). Tema ühiskondlikud romaanid, milles ta oma aastasada iseloomustab, on aegjargu truu kirjelduse vaatepunktilt parimad tema loominguks. (Kuldaväärt mees, Mustad teemandid). Teised romaanid kirjeldavad Ungari ärkamisaja kirjanikkude püüdeid (Eppur si mouve), reformriigikogude aega (Ungari nabob, Zoltán Karpáthy), vabadussõja aastaid (Poliitilised moed, Kivisüdamega inimese pojad, Daam merisilmadega, Ainus on Jumal), austerlaste reaktsiooni ja lepinguaega dünastiaga (Uus mõisnik, Kui meie vanaks saame, Must veri, Armastuse nariid). Tähelepanu väärivad tema fantastilised romaanid (Okeania, Põhjanabani, Tuleva aastasaja romaan). Nad tõendavad Jókai tuleviku saladustesse vaatavat inspiratsiooni, oli ju Jókai ettekuulutus, et Andromeda udus uus täht leitakse. Püsiva väärtusega on tema novellikogud (Dekameron), eriti tema pikemad novellid, milles Ungari aadlihärrade tüliasju ja Ungari talupoegade elu kujutatakse. (Armsad sugulased, Kollane roos). Mõned tema romaanidest moodustati näidenditeks (Georg Dózsa, Szigetvari märtrid, Kuldaväärt mees, Must veri), kuna meie päevil osa neist on ka filmitud (Mustad teemandid, Kuldaväärt mees, Nimetu loss).

Ka poliitilisel alal tegutses Jókai 1861. aastast saadik, rahvasaadikuna, algusel pahempoolses erakonnas, hiljem aga valitsuse toetajana. Selle tagajärjel kaotas ta populaarsuse ja jäi aastal 1898 valimata, nimetati aga kuningas Franz Joseph II. poolt Ungari ülemkõja liikmeks. Ennenägematu vaimustusega pühitseti tema 50 aasta kirjanikujuubelit; ühtlasi trükiti tema toodangu koguteos ja annetati natsionaalse kingitusena 200.000 kuldkrooni. Jókai suri 5. mail 1904. aastal Budapestis ja maeti riigi kulul suurte auavaldustega.

Jókai oli see, mida võiks nimetada õnnelapseks. Veata ihuliselt, hingeliselt. End varakult ilmutava andega, mida kohe vääriliselt hinnati. Peaaegu takistusteta oma karjääris. Vaevata avanevad temale kõik ukSED, vaevata valmivad tema ande viljad, vaevata peaaegu langevad nad temale sülle. Jókai kirjutab haruldase viljakusega. Ta on kirjutanud üle saja romaani, sadandeid novelle, tosinaid draamasid, sadandeid väiksemaid töid, reisikirjeldusi, memuaare, artikleid, on kogunud Ungari rahvavaimu iseloomustavaid anekdoote, ta on nagu vulkaan, mis alaliselt tegevuses. Tal on piiramatu fantaasia. Ent Jókai ei tööta toore reaalse ainega, ei tarvita fotograafilisi äratrükke piltidest tema pääajus. Ta loob objekte, milliseid kirjeldab, kutsub ellu pilte ja kujusid oma hinges, teevad tõenäoliseks. On, kui kõneleks ta meile muinasjutte, ketraks edasi jutulõnga „Tuhande ja ühe öö“ muinaslugudest. Seepärast juhtub ka Jókai romaanides sageli päris üllatavaid asju. Üks tema kangelaestest õpib poole tunniga Prantsuse keele selgeks, teine virutab tema ette pandud rauatüki säärase jõuga pooleks, et ta ühtlasi ka oma kallaletungija pää purustab. See pole romaan, see on muinasloo lend.

Kuulus Ungari kirjanik Kalman Mikszáth kirjutab J. tõlkeist: „Hülgavamad omadused, loomulikkus, elavus, humoor, graatsia ja imetlusvääriline keelemuusika kaovad täiesti ehk kahvatuivad, kuna vead, fantastiline pöörane kava, kompositsiooni ühtlusetus, hingeteaduslikult vigased kujud püsivad. Ja sellest peab nägema, milline meister Jókai on! Kirjanik, kelle nõrgemad küljed väljamaale viidi ja kes ka nendega veel hülgab suurimate hulgas.“

Juba 60 aastate keskpäigas hakkasid tosinata kaupa ilmuma J. toodangud Saksa keeles. Pariisi ilmanäituse puhul äulvati Jókai, kelle tööd Révay iluväljaandes Ungari kultuuri esitasid, haruldaste auavaldustega Prantsuse seltskonna, valitsuse ja kirjandustegelaste poolt üle. Emil Zola ütleb ühes kõnes J. kohta: „Armastan väga Zokét (Jókait). Eepiline luuletaja. Oma isamaa kuulsusest, õnnetest, lootustest ja kirbusest räägivad tema tööd. Saan aru, et teda kodus jumaldatakse. Ungari heros on Kossuth, Pindar-

Petöfi, ja Homeros on Jókai...“ Tema romaan „Elatanud inimene ei ole vana inimene“, milles ta oma teistkordse abielu probleemi püüab lahendada, provotseeris pikki artikleid Ameerika „New-York Herald'is“ ja „World'is“, Milaano „Corriera della Sera's“, Pariisi „Figaro's“ ja isegi Londoni mõjurikkas „Times'is“. Budapesti rahvusliku muuseumi Jókai mälestuste kogust leiti hulk kirju väljamaa austajailt, eriti „külmaks“ tumbeldatud inglaste poolt.

Iseloomustav Jókai on, et ta asju oskab kirjeldada, milliseid iialgi pole näinud. Vaevalt võib leida midagi suurepärasemat, kui stseen „Kuldaväärt mehest“, kus laev „Püha Barbara“ Raudsest Väravast läbi sõidab. Uute, ennekuulmatute sõnadega kirjeldab Jókai Donau alumist voolu, mis temale täitsa tundmatu. Mitu aega päale romaani ilmumist oli Jókail juhus reisida Donau alumisel voolul ja näha Raudset Väravat. Koju tulles paluti teda Raudset Väravat nii kirjeldada, nagu see tõenäoliselt on. Ent Jókai vastas: „Ma ei või seda kirjeldada, sest olen näinud seda.“ Iseloomustav on Jókai juures, et ta hiigla fantaasiarikkuse juures vaevalt midagi oli lugenud: nagu siidiuss tõmbas ta endast siidniiti, kedrates seda oma rahvale. Ta sõnade ja väljendusviiside tagavara on lõpmatu rikas ja veetlev-ilus. Jókai on see, kes lõi Ungari

kunstilise proosa. Enne Jókait kirjutas romaane parun Nikolaus Jósika, kelle töid aga keele vana-pärasuse ja raskuse põhjusel võimatu on nautida. Jókai oli teerajaja Ferenc Herczegile ja Ferenc Molnárile, nüüdsele Ungari kunstilisele proosale. Veel üks väide, et Jókai oli hommikumaa muinasloovestjate järeltulija: ta ei palvetanud iialgi. Temas elas kõikumata usk saatusse, mille vastu palved ilmaegsed. Arvustajad on katsunud Jókai teeneid kirjanduses vähendada, heites ette temale kangelaste idealiseerimist. Neil võib omast kohast õigus olla, kuid just ettevisatud vigades ilmub Jókai tugevam külge, mingisugune mütolooiline loomisanne: eriline Jókai ilma looming. Ka oli J. romantik, arvustajad aga vaatavad tema tööde pääle realismi ja naturalismi vaatenurga all. Ent mahasalgamatuks tööks jääb, et võimatu on ühtki J. romaani lugeda pisarata ja naeratuseta.

Lai ots kortsudeta, ent kahe kulmu vahel mõtlejale omane korts. Siniseist, väheke sügaval päälus asuvaist silmist sädeleb kaugele mõjuv vaade, ilmutades rahulist südamehäädust. Suu on peen ja tunnistab uurija ja tähelepanija melankooliat. Kasv suurtsugu, kõrge, sale, elegant. Niisugusena oli Jókai oma rahva ja kogu maailma pailaps.

Ottilie Giczy.

Ungari üliõpilasorganisatsioonide liidu Mefhosi tänavuaastase ülemaalse kongressi koosolek, millest võtsid osa mitmed Ungari seltskonnategejad auvõõrastena ja väljamaa üliõpilaskondade edustajad.
1. Prægune Mefhosi esimees. 2. Eesti edustaja, üliõp. R. Jöffert. 3. Ungari kirjanik Ferenc Herczeg.
4. Soome üliõpilaskonna edustaja A. Pakaslahti. 5. Türgi üliõp. edustaja Mamik bey. 6. Saksa edustaja dr. Pese. 7. Bayeri üliõp. edust. Kaur.

Hinna vanasõnad.

Üks mees tööb oma tarvidusteks alati vähemalt kaks pangi vett, kaks meest toovad kahe pääle kokku ühiseks tarvitamiseks ainult ühe pangi, ja kolm meest ei too mitte ühtegi.

Igaüks tahab kaua elada, aga keegi ei taha vanaks saada.

Kellel enesel midagi teha pole, teeb vähemalt teistele seda enam hoolt.

Võrumaa.

Vagula järv.

LÕUNAMAA ÕHULE LÄHEMAL.

TÄHELEPANEKUD.

J. J-v.

2

Rõuge.

Peatun vähe Pärlijõe sillal. Siin on valminud osa Adsoni Sänna territooriumi hulest. Samas lähedal ongi Sänna vana koolimaja, „Vana laterna“ ja Adsoni siinipaik. Kilomeetrid eemal nägin poe, sildil omanikuna Adson. Pärisin lunetatja järrele. Ei tunta sellast. Pärlijõe ei võiks olla ta võoras, kes tõlgitsenud stroofi oma õusamad Võrumaised veended. Vana koolimaja seisab elutumalt mädanevate tugipostide najal. Kui kerjus kiiktab ta kiriku teel. Ümbrus on unustanud tema, kuid mitte aeg. Mul piinlik segada nende intiimsust.

Lai liivatud tee viib Rõugesse kui surnuaiale. Munamägi ei või olla siit kaugel. Näen lähedal metsi tõusvat ümmargusse kuplisse, kuid need on väiksemad velled. Taas korraks samad valged väljad, milliseid nägin eila. Ent metsa saabudes on õhk sulavam ja soojem. Oleme üksteisega.

Ruttavad mööda üksikud alevimajad. Nad näivad jätavat kõrgete määndade all. Ent uued, järgnevad on koondatud suure veevaagna ümber, kust helgib päikesega taevas. On näha, et alev istutatud kõhukoopana mäerindade vahele. Alles üle Suurjärve ronib ta kirikuga ülesti mäele. Rõuge kirik on silmale kättesaadavam kui muud aleviehitused. Ta seisab umbes kilomeetri eemal, paksude punde keskel, kuid teda võib vahtida järvest, ehkki seljale pöörduna. Kirikuni sihib valge maantee. Ta on täna üks endaga. Laidad põõsad jaotavad Suurjärve silmale mitmeks. Mööduv poolenisti ehitatud kahekordsest majast ning asun sillale. Otse ette jääb järv, milline sügavaim järvevõtmalus Eestis. Keskel veepinnal liiguvad pilved kui argusest kokkupeletatud luiged. Ent pilvedevaheline taevastina

ei muuda vee mudarohelist algvärvi. Järve ääred udunevad kalda poole ja lõpevad pöösaste ümberpööratud varjudega. Tagumine kallas aga upub täiesti tihedate puude varjude rohelusse. Siin on mets tugevam taevast. Juba poolelt järvelt algab andumine metsale. Sääil on veepind klaasilisem ja ses võib näha hüplevaid kalakesi piidmas õhku. Laskum õige kalda ääre. Hulk väikesi pika sabaga veeloomi põgeneb vette ringikesi jättes eemale. Minust möödub väike poisike mitmesüütlase õngeridvaga. Mõttes ennustan talle halba õnne, kuid ei julge seda öelda. Kardan ta värisevat viibalikku. Tiheda kaldarohu rohelises vilus võiks sõimata ka aleviast, kes viisakuseta ehitanud maju otse järve kaldale. Samuti pole rajatud järve mahu aamustki mõistlikku jalgteed. Ikka peab tallama rohtu.

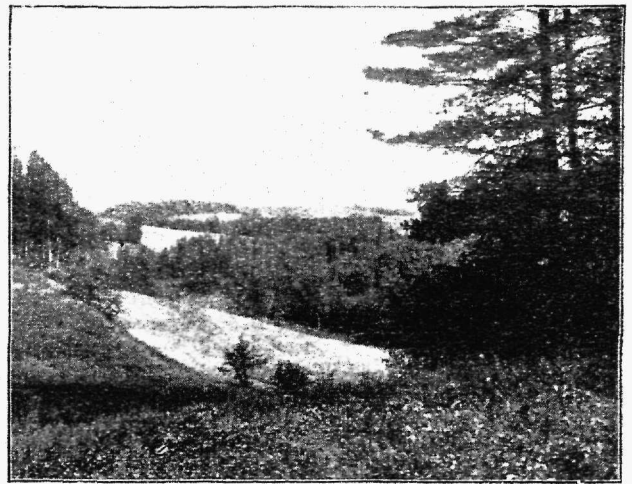
Vagula järv.

Foto Parikas.

Ligun üles mäkke, suu ja silmad ummistatud voolavast õhust. Kiriku kohal sõuavad hallid pilved. Vist toovad vihma, sest nad tungivad vägisi kalla'e kiriku tõmbile tornile ja metsale. Siin lähedal on veel teisigi järvi. Nad kõik on mängimas valkuse ja püvedega. Öngeridvaga poiss tülitab neid siiski harva. Mäe tõusupunktile jääb kirik. Ta ei näi oma tagasihooldliku maneeriga hästi sobivat koloratuursete maastikupiltidega. Ka õhku on siin liig tihedalt, nii et juba hingamine raskeks läheb. Kuid lagendikud jooksevad siit hüppeldes eemale kuni tumeda metsani. Teele on jäetud uusi kiunkaid ja orge. Jooksen nendega kaasa, ent komistan ning lamaan rohus. Kuid kukkumine oli õnnelik, sest pikutan, silmad kohe alevit. Too alev on majadekehv ning inimesed järvemaastiku kõrval rõõmutumad ja loitud. Ei ühtki lehvivat rätti ega kriiskavat grammofooni. Rahvas on saanud oma ümbrusega liialt tirttaks, peaaegu sinasõbraks.

Kõrval kiriku ja Suurjärve vahel värisevad Ööpikoru lehtsete metsade ladvad. Nende poole viib kitsas rida läbi küngaste ja lohku. Astun ettevaatlikult kelda servale, et mitte libiseda. All orus häälitseb kividest üleruttav oja. Ent org pole küllalt iseseisev, ta koosneb mitmest teisest, segatud allikate ja purudega. Palju ööpikuid on siin olnud. Nad jätnud isegi orule nime. Orus liikumiseks on ehitatud pulkadest ning mätastest trepp. Kuid sellane vigur osutub siin uhkuseks, sest meelepärasem siinses õhuhungis on vabalt liikumine. Hakkan ronima mööda hädaohtlikke kaldaid ja mäekülgi. Üks viimastest rebeneb ning võtab mu endaga kaasa orupõhja. Sääli on isandaks imelik vaikimine. Vaid kerge tuul kigutab puude lehti. Karjatan ise koraks vaikusse, ent jään piinlikku seisukorda. Liig on netu ürgoru elustamiseks oli mu hiiid. Üle väikese mäe jõuan Linnjärvele. Vestan kalapoegade kummalist juttu. Kuld tuleb suurem kala ning väikesed põgenevad. Jään jällegi vastamata.

Väsinud, tungin üles järsust kaldast ning jään lebama, nagu vastu keskpäevast päikest. Pilved ronivad üle sümist. Väike must lind lendab nende järele...

Antsla maastik.

Foto Fari kas.

Kaks vana rauka.

Neid mägesid on ikka nähtud koos, raugapaarina kesk vallatute laste mängu. Nood mängivad ojal, milliseid siin rikkalikus külluses. Raugad on roninud külvale kohale ja vahetnud siit aastaid vastu igavikule. Pilved liiguvad neist madalalt üle. Öhtuti peatuvad nad siin pisut, et jälgida perekonna idüllit. Ja kui arvasin varem päikese tõusvat siit, Munamäe harjalt, nüüd pettusin. Siin polegi päikest näha, ta on vaid kõigi ettekujutus.

Lähenesin üle künklike ja võsastikulise murme. Meesles pilt, mille nägin valgeilt väljult. Sinine sulamine taeva valge ning põldude pruumiga. Ent nüüd nägin kohe, et õhupilt petab. Olin järvel, kesk taevasse tõusvaid metsi. Hallutsinatsioonid vahetusid tõelisusega. Saan aru nüüd, et mäed saanud mulle liig koduseks. Ronisin kõrgemale kingule, mis otse järve kõrval. Muna- ja Vällamägi on käega katsutavas läheduses. Vahetan mäed esialgu, ei oska neid öiet nimetada. Kuid nende erinevad kujud parandavad eksituse. Too kaugemal seisev, kui poolitatud muna, mis visatud kusagilt kõrgusest, on kindlasti Munamägi. Ta on jalalt koonduva harjami kaetud metsaga. Mulle lähemal seisab Vällamägi. Nende vahe pole suur, vaevalt kaks ja pool kilomeetrit. Ent mägesid eraldav laineline mets süvendab kaugust.

Ronimine üles mäele pole kerge, ehkki ilusad kased mändade ja kuuskede varjus veavad. Nood õrnad kollakasrohelised kasevad on nagu tähed õhtuses pilvitumas taevas. Jalutan mäejalal, otsides võimalusi tipule pääsmiseks. Mu ette langeb järv, kui pilvest kallatud. Ei tea, miks rahvas nimetab teda Perajärveks. Ta kaldad on madalad ning pehmed. Tuul ajab lained kesk järve hunnikusse ja põgeneb ise. Lained kohtuvad piserduvaks teravnurgaks ning värisevad kohe tuulele järele. Mind ajab see mäng naerma. Ühel järve kaldal püsib väike majake või küün. Ta kõrval lamab mees seljalt, hall kuub kistud silmale. Pean teda laibaks, kuld ligi ei julge minna. Ent õnneks ajab surnuks peetu

Võru linnatänav.

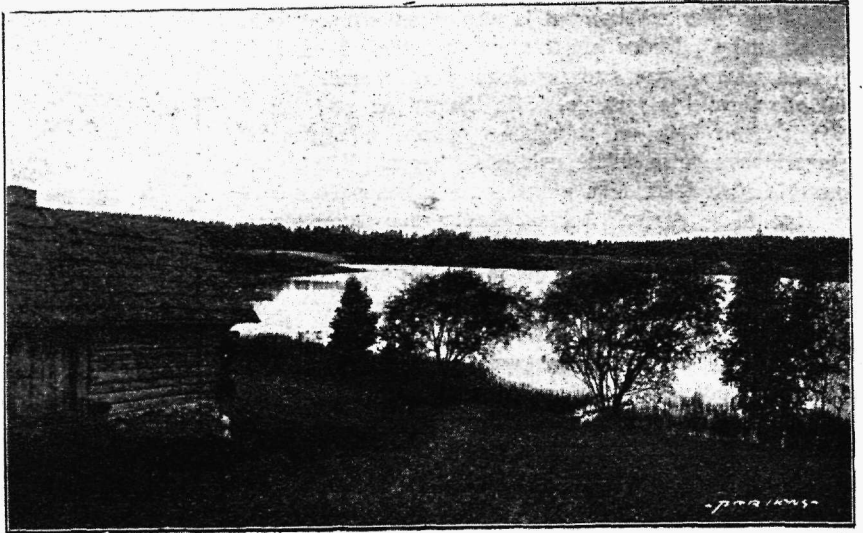
Foto Parikas.

silmad kuuehõlma alt välja ning vahib silmapilgul mulle otsa. Näen nüüd, et on keegi päevavaras.

Vallimäelt ei näe kaugetele. Tal on seljas üleliia metsa. Lähedamad järved on nähtavasti sattunud siia tugeva kevadise külviga. Kuid ka künkaid ja põõsaid on langenud nendega. Astun uuesti nende vahele. Nad oskavad vallatust teha ja see meeldib mulle täna. Pean tihti olema ainult lastega, sest vanade tõsidus on mulle haiguseks. Jooksen üle küngaste ja kukun vette. Läbileotatud, hüüpan edasi ja kaotan tee. Lelan enda tihedast metsast, mis suretab ümbruse. Mõõda kõverat karjateed, mille õnneks puude vahelt leidsin, ruttan Munamäele vastu. Ta tõuseb mu ette müürina, mille ümber liikumas nägematud, salaja omavahel sosistavad vahid. Kõrgeim tipp, mis ornalt mähitud sinisesse kangasse, torgib juba taevast. Pilved ta ümber on kui pühitud.

Läbi tiheda metsatihniku tõusen mäele. Mu alla jäävad orud allkate ning künkad toomingate ja sara-puudega. Pähklad pole veel valmis, kuid rammusaid toominga marju võib süüa. Ülal mäeharjal on lage paik. Päike loobib siia kõik pääleõmased kiired. Et eemale vaadata, pean käe säädma silmide varjuks. Munamäe kõrgus on rõhunud madalusse kokku kõik väiksemad mäevõimalused. Ka talud nende juures kummardavad aupakkliidult.

Võru linn ja Kasariitsa mäed näivad kui mäejafalt. Viimaseid õieti polegi näha, sest lähedased männametsad viivad nad endaga. Võru kirik paistab veest ja kogu majadekehv linnugi ujub saarena Tammula ning Vagula vahel. Örn udu, mida päike ise ekusitab, paneb linna ühes püestikkudega liikuma. Nad tulevad mulle lähemale, kuid jäävad peatuma Tammula suurte siniste kuuskede vahele. Samalt mäeharjalt paistab ka Munamäe suurem järv, sakiine Vasknajärv. Ja võib öelda, et Võru ja Vaskna järve vahe polegi suure ulatusega. Vaid terav metsajoon teeb nad üksteisele nägematuks.

Võrumaa maastik.

Foto Parikas.

Järvel on enam saari, kui teda ennast ja isegi üks kol-lane lootsik ahnitseb endale osa veepinnast. Kaldal, kõrgete saarepuude vahel on küla. Minu silmale on ta praegu imeväike.

Punaseil paadil üle Tammula.

Kiirustan Munamäelt. Uus lagendik toob Kasariitsa lamedad mäed järve kaldal suvilatega. Öhtu eel on kogunenud siia inimesi. Lelan tuttavaid, kes samuti tulnud lõunamaa õhule lähemale. Ent neil on lehtmetsade vahel kuivisi ettemakstud toad. Iga hommik viib nad lahtisest aknast järvele.

Eeskaldas ujub punane lootsik. Sõuan lagedale veele, kuhu upuvad majade ja puude piklikud varjud. Raudteejaama poolt jalutavad inimesed linna. Kimp heledamaid päikesekiiri enne kustumist tõmbab nende ette valge joone. Tulijate kujud venivad sellele valgusele. Metsik järve kallas langeb eemale. Vajuv päike, kui punaseks tõmbunud ringsaag vallutab poole järvest ning viib minu ühes punase paadiga. Linn on nüüd erakordses valguses. Peatun ja vaatan. Linnapoolsele kaldale koguneb palju inimesi. Nad on punased kui verega. Paari aerulöögiga olen nende juures. Ent päikest pole enam. Algab hommikuni uus öhtu. Sain Võrru veel parajal tunnil.

Sonetid Munamäest.

Juhan Jaik.

Mu kodukülla kaugena kui pilv
Suur Munamägi paistis vaikne, hall;
Massiivne nagu taeva tuõivall,
Kui mingi jumala ta valvab silm.

Tas peitus lapsena mu iluilm,
Silm peatus sääl... Ta harjal pilvi all
Kas oli vastus vaatel säraval?...
Ta pilk — see oli mõistmatu ja külm.

Mu hinge siiski arvasin ta pojaks,
Mu ihalduste ta sümboolseks kumaks,
Ta tervitusi kuis ihkan väsimata!

Nii ikka ootivel süda jäänud soojaks
Ent tema õilne suu jääb ikka tummaks
Mu lapsehinge palveid vastamata.

Nüüd käen aeg, mil teda ma ei näe,
Ma ränduriks saand elu võõral teel,
Kuid mälestustes teda kannan veel,
Sään silmi igatsevi kohta käe, —

Miraash kas teda silmi ehk ei säel!
Kuid ikka võõrad teed veel kõikjal eel,
Vaid soojal igatsuste koldeleel
On säilind ilme kaugel Munamäe.

Ta hingest jäänd mu meele tume aim,
Too, unistuseheikeil mis kui vaim
Mu liigi mõisimatuna võtab astu...

Ja seadab kõikjal mind ta võlu, sarm,
Ta ikka kaugel, sellest minu arm
Ei kunaigi saa jahutada ta vastu.

„SA PEAD MIND MEELES PIDAMA —“

HERMAN BANG.

Tondijutt? Aga ma ei ole iial tonti näinud. Tonte ei ole üldse. Kes peaks küll viirastuma ja kes vaimuna ilmuma? Surnud on surnud ja mis mööda, on mööda. Hamlet ei ole iial oma isa vaimu näinud ja ainult Macbethi enda hirm lasi temast surmatu vaimu pidusöögil ilmuda.

Tondid, viirastused. Kes peaks küll viirastuma ja kes vaimuna ilmuma? Ühel ööl Pariisis, ühel ballil, mil kõik Hispaania orkestri helidel tantsisid, orkestri, mille põlevkollased ja kiirgavpunased kostüümid võõraste südiga võidu helkisid, tõmbas üks minu sõber oma kõrge püstkrae tagant välja kuldsüdame, mida ta ketiga kaelas kandis. See oli opaalidega ilustatud. Ühe klaasplate all oli vähe valget tuhka ehk vähe valget pulbrit, mitte enam kui lapselusikaga influentsa vastu sisse võetakse. „Vaata,“ ütles ta, „siin on see, keda kõige kuumemalt olen armastanud.“ Vähe valget tolmu, mida oleksin võinud oma kindale raputada ja üheainsa hingetõmbega tantsijate keskele puhuda, — ja keegi ei oleks seda märganud.

„Siin on see, keda kõige kuumemalt olen armastanud.“ Mõned tolmukübemed, üksikud valged terad. Minu sõber aga sulges selle opaalidega ilustatud kuldse südame: „Keegi ei tea kui kuumalt meie üksteist armastasime.“ Mängige, teie Hispaania mängumehed. Mängige kuumalt ja kaua. Teie valtser on ainult lühike ja lõpeb pea. . . Mis ütleb Hamlet, kui ta tagasihoidliku tõelikkusega rehkendab? Mis jääb suurest Aleksandrist üle? Vähe tolmu, Horatio, vähe tolmu. Kes peaks siis viirastuma ja kes vaimuna ilmuma? Ja siiski — kas surnud on surnud? päris surnud? nii surnud, et nad näiteks enam hüüda ei saa? Jah, kas ei saa nad meid enam hüüda? koputamise, käega koputamise meid ukse vastu, ehk kondikesega, paljaga nagu raisaküllil, kondikesega — vastu meie akent?

Mu vaene vend, kes ainult kaksikümne aastat vanaks sai ja juba ammugi on surnud, uskus, et teda kutsuti, ja ta närtsis ja suri ja järgis sellele, kes teda kutsus. See oli varsi päale minu ema surma. Meie, minu vend ja mina, lamasime kumbki oma toas, vaheuks oli aga lahti. Meie ei saanud selles õudses majas magada, nooruse nõutu valu vahtis meile otsa, kuna meie mõlemad uneta lamasime. Ikka ja jälle kuulsin oma venda ohkavat, teda, kes nii harva rääkis. Siis jäi kõik päris vait. „Kas magad Oluf?“ küsisin mina. Ma kartsin pimedust. „Ei,“ vastas ta. „Maga aga sina.“ „Jah.“ Ja meie vaikisime jälle — ja valvasime mõlemad.

Äkki aga hüppasin üles: väljas, akna vastu, minu venna akna vastu kõlas löök ja veel üks ja veel üks — kolm kõva, kindlat lööki nagu

kondiga, kõhna kondiga, kõva ja palja küünega. Ja jälle jäi kõik vait, kuna ma kogu kehast värisesin. Aga ma ei rääkinud kohe, ja kui rääkis, ütlesin ainult — ja ei teadnud, miks ma kohe löökide järele ei küsinud —: „kas magad Oluf?“ Mu vend vastas muile nagu varemgi: „Ei — — maga aga sina.“ Ka tema ei rääkinud löökidest, kolmest löögist. Kas ta ei kuulnud neid? Ometi, teisiti ei olnud see võimalik. Nad kõlasid selgesti, üks ja üks ja veel üks, kolm lööki — kolm lööki ühe kondiga, ühe küünega. Ja Oluf oli neid kuulnud ja see oli tema akna taga olnud.

Sest järgmisel hommikul ütles ta meie vanale teenijale, truule hingele, kes teda oli lapsena kästel kannud: „Marie, täna öösel kutsus ema mind. . .“ Ja sellest päevast päälle põdes ta, vaikides ja hirmu täis silmadega — nii kaugena, nii imelikult kaugena, kui käiks ta meie keskel ilma, et oleks meiega, vaid kaugel, kaugel eemal — — koguni kaugel väljas.

Kuus kuud hiljem aga (jah just kuus kuud päälle seda, kui koputati) saatsime teda surnuaiani, sängitasime ta ema kõrvale, sellesama kõrvale, kes teda kutsus. — Aga see on ju ebausku, see on võimatu, see vaidleb minu sise-mise äratundmise vastu, ja ei pea sellesarnast ei mõtlema ega rääkima ega kirjutama. Milleks aitab see? Kes kirjutab, peab inimese mõtteid tugevamaks tegema ja neid mitte segi ajama. Surnud on surnud — midagi muud ei ole nendest järel kui vähe tolmu, nii palju, nagu võib mahutada kullast süda, nii palju, nagu võib koguda ühte proosse. Surnu on surnud ja surnud ei saa kutsuda. Ja siis ei saa nad meile ka enam ilmuda? Ilmuda nagu nad elusalt olid, ilmuda nagu elaksid nad? Ilmuda, et meid vaadata, ilmuda, et meid manitseda? Ah, missugune hullumeelsus, kuidas võib inimene sarnastele mõtetele tulla. . .

Kas võib tolm kaju võtta? Kas võib midagi, mis ei ole, olla? See pilkab iga mõistust, surnud on surnud. Ja need, kes endale ette kujutavad neid olevat näinud, on ainult pilti näinud, mida nende endi aju neile mõne haiguse ajal ette peegeldab, nende hirmutatud närvide kujutluspilt; nad on hallutsinatsiooni näinud, nad on mõnd pilti näinud, mis, kes võib teada, kuidas, äkki meie teadmiste kihvtitatud soodest üles kerkivad nagu plekilised seemed üles tõusevad, nägudega, nagu pool kokkukortsutatud punased meduusad. . . Jah, hallutsinatsioonid, ei midagi muud, kui hallutsinatsioonid. Ja kes hallutsinatsioonid näeb, peab arsti juure minema. . . Ehk ei, ta peaks selle parem jätma. Tänapäev peab oma arsti ettevaatlikult uskuma. On asju,

mida parem oma teada hoida. Kes oma arstile kõik ütleb, sellele antakse ehk nõu kusagile ravitsusasutusse minna, ehk veel mõnda pahe-massegi kohta. . .

. . . Nii siis, surnud ei tule enam. Tolm ühest kullast südamest peaks meile ilmuma? Ja siiski — — mina loomulikult — ja seda olen ma juba ütelnud — ei ole iial tontu näinud. Pilt, mida ma kaks korda olen näinud, minu surnud sõbra pilt, oli loomulikult hallutsinatsioon, ei midagi muud kui hallutsinatsioon. Siiski, on kaks asjaolu selle juures, kaks ime-list asjaolu. Sest esiteks: Kui ma seda surnud sõpra, ei ma mõtlen tema pilti, nägin, oli minu aju niivõrd kui inimese aju üle võib otsustada, ja liiatigi tema enda aju üle (mis võib olla on kõige raskem), täitsa terve. Ja teiseks: Mu sõber ä h v a r d a s mind. . . Ta, kuidas ma ütlesin, valmistab mind ette. . . Aga ma ei taha targutus-tesse uppuda. Ma tahan ainult jutustada, mis on sündinud ja kuidas kõik on läinud, õige täpselt ja peensustega.

Ma tundsin oma Saksa sõbra tema noorusest saadik. Ja ka mina olin kirest, mis temast ühel päeval kinni haaras, esimesest tunnist päele val-latud. Kahjuks tundsin ka mina seda naist, keda tema armastas — ja ma teadsin paremini kui keegi teine, ja liig hästi, et see naine tema armastust väärt ei olnud. Ja siiski vaikisin mina ja ei ütelnud temale midagi. Vaikisin — võttes arvesse teda, ehk võttes arvesse toda naist — mis tean? Vast ehk võtsin ainult arvesse ise-nennast. Need meie talitustest, mis suuremeelsei-mad näivad, on sagedasti tõelikkuses kõige naru-semad ehk aramad. . . Sæl päeval aga, mil mu sõber kõik teada sai, läks ta ja lasi enda maha. See oli ühel õöl, ja ta lasi kuuli otse südamesse, läbi selle naise pildi, mida ta rinnal kandis. Sarnane otsustamisvõime on midagi haruldast, aga ta tuleb nii ette. Kui ma tema surmast kuulsin, oli mul, kui oleks mina olnud see, kes ta tappis ja (see oli kõige koledam) ma pidin teada saama, et ta tõesti vihaga südames minu vastu siit oli läinud — — — Sest enne, kui ta suri, oli ta mulle kirjutanud. Sæl seisis: „Ma lähen, et sa mind oled petnud, — tema ja sina. Aga sa pead mind meeles pidama.“ Sa pead mind meeles pidama.

Tal oli õigus. Tal oli õigus. Pikkade ja ras-kete aegade kestes ei tahtnud tema elu ja tema surm mul minna meelest. . . kuni läks aeg ja nihutas pikkamisi eemale ka tema pildi. Sest elavad peavad tegemist tegema elavatega. Meie surnud sõbrad, ah, nende varjud istuvad kui kerjused meie tee ääres (selle tee ääres, mida meie, elavad, rändame) ja kui sagedasti vis-kame meie möödamineva mõttega mõne armu-anni nende väljasirutatud kättesse? — Võisid nädalad ja kuud juba minna ilma, et oma sur-nud sõbrale ühe mõttegi oleksin kinkinud.

Sæl aga. . . jah sæl juhtus ühel õöl, et teda nägin. . . see tähendab, ei, ma tahan kõik täpselt jutustada. Sest loomulikult oli see ainult minu süda, mis halvasti töötas ja oli haiglane — silmapilgul, mil ta näis kõige tervem. Ikkagi aga oli sæl üks kõrval-asjaolu, mis mind siis vähe segas, ja mis mind, tunnistan seda, veel praegugi segab, kui selle päele mõtlen. Olin oma õhtu lugemise-ga mööda saatnud ja enne, kui voodi läksin, veel vähe aega oma peremehe väikese koeraga mänginud. Olin õhtust söönud ja olin täiesti segamatus tasakaalus. Kui jäin magama, põles väike lamp nagu harilikult minu voodi kõrval laual. Olin juba päris rahulikult maganud, unenägudeta, päris rahulikult. Äkki aga ärkasin ja mul oli tundmus, kui oleks keegi ukse avanud ja tuppa tulnud. Pöörasin pää ja ütlesin (ja olin päris muretu): „Kas olete teie see, Andreas?“ Sest Andreas oli minu teener ja ma arvasin, et tema on sæl. Uksel aga ei näinud ma kedagi ja keegi ei vastanud mulle.

Sæl äkki — ja taeva pärast, üks sekund enne seda ei olnud ma kõige vähemgi selle päele mõtelnud, et seda teha — pöörasin enda voodis ümber ja tõstsin pää ja sæl, leentoolis, kus armastasin istuda ja lugeda, sæl nurgas, just minu vastu — istus tema, tema, minu sõber, kes enda maha lasknud, tema, kellele ma palju nädalaid ühtki mõtet ei olnud kinkinud — ta istus tõeliselt minu ees. Liikumata, oma hallis mundris, oma habemeta, kitsa, kurvameelse

Kuidas Inglise aadel oma südamesõpru austab.

Koerte surnuaed Londonis Hyde Pargis.
Peetakse üheks ilusamaks Londonis.

1, 4. — Lühike talv, mis ammugi kadunud, mida aga pildistamata ei tahetud jätta. 2. Et kappi maja ülemise korra korterisse toimetada, on lähem tee — akna kaudu. — 3. Rinnalaste kodu uus maja Nõmmel. — 5. Kino „Soleil“ õhtureklaam.

näoga istus ta leentoolis ja vahtis liikumata oma saapaninade pääle, nagu ta teha armastas. . . Ja ma ütlesin valjult läbi toa temale: „Kas olete see teie, Arnold — mida tahate?“ Ma ei tunnud mingit hirmu. Nägin ainult, et ta sääl istus ja küsisin. Jatkasin tema otsa vaatamist, ilma hirmutundeta — kuni ta kadus. Ta kadus? tema, tema —

Aga ei, tema ju see ei olnud. Ei, kuni pette pilt kadus. Sest ehk näiliselt küll olin täielises tasakaalus, pidin ma ometi olema haige. . . minu mõistus pidi enda äkki olema nihutanud. Sarnased nihkumised sünnivad õige sügaval meie ajudes ilma, et seda ise aimaksime: nad on sääl — ja tema pilt, minu sõbra pette pilt oli ühe sarnase nihkumise läbi tulnud. Päris kindlasti.

Surnud on surnud. Huunikuke tolmu, nii vähe, et ta vaevalt minu õõnsa käe katab, ei

või kuju võtta ja ei või „ilmuda“ — ega ka manitseda. . . Ehk küll. . . Sest sääl oli ju kõrvalasjaolu ja see kõrvalasjaolu — — Aga nagu öeldud, tahan täpselt jutustada:

Minu aju äkiline haigus näis ühele teisele olevat külge hakanud. See on päris kahtlematu: minu aju korratus oli ühele teisele ajule majas külge hakanud nii, et ka see samal ajal segi oli. Ja see on, mis. . . Aga tahan jutustada:

Kui ma hommikul alla läksin, ütles meie perenaine mulle, ja ma ei olnud ühelegi hingele minu imelisest juhtumusest öösel rääkinud (nagu öeldud, ei pea oma arstilegi sarnaseid asju kaebama, võib kergesti valesti saada mõistetud, ja ka teistele harilikkudele inimestele ei pea sellest jutustama, nad võivad ilma õiget asjakäiku kergesti valesti mõista): „Kuidas teie end tunnete?“

küsis minu perenaine minult, kui ma hommikust sõin, „olin teie pärast mures. Kui ma eila õhtul köögis istusin ja ootas, et viimased külalised läheksid, hakkas mul äkki nii õudne, et ma raamatu, millest lugesin, kõrvale panin ja mõtlesin: „sa lähed ja istud parem võõrastetuppa. Siis lähevad ka võõrad vast varem ja sa võid voodi minna. . .“ Sääll läks äkki tuulehoog läbi maja nii, et kõik ukсед lahti lendasid. Ja Riks, jah, mis kõige salapärasem, hüppas oma korvist ja vingus. . . ta seisis minu ees ja vingus, kui oleks surnu majas. . .“ („Surnu majas,“ kordasin mina mõttes ja mu juuksejuured muutusid kui jäänõlteks minu päänahas). „Mul hakkas päris külm,“ ütles minu perenaine (ja ta nägi välja, nagu oleks tal veel praegugi) „olgugi, et ometi ebausklik ei olda. . . See on ometi imelik, mõtlesin, ja läksin välja hoovi pääle, et vaadata, kas tõesti äkki nii kõvasti puhub. Väljas aga oli koguni vait. Äkki läks mul läbi pea: Jumal, kui vast härraga midagi on juhtunud. . . Ja ma jooksin trepist üles ja olin nii hirmul, et põlved värisesid, jah tõsiselt — ja ma kuulatasin teie ukse juures. Kui aga teie juures kõik vait oli, läksin jälle alla. . . See kõik on loomulikult rumalus.“

(ja ta katsus naerda) „aga öösel tuleb nii palju mõtteid — — —“

Mina aga küsisin ainult: „Kui palju oli kell umbes, kui teie minu ukse juures olite?“ „Kell oli just kahekümne minuti pärast üks. Sest ma vaatasin suure seinakella pääle, kui alla tulin.“ Kahekümne minuti pärast üks. See oli just see silmapilk, mil ma teda nägin, minu sõpra, seda surnut, ehk ei, ei, tema pilti. . . sest ka mina olin kella vaadanud: kahekümne minuti pärast üks. . . See oli imelik, koguni imelik; mitte kergeti seletatav, ehk koguni mitte seletatav.

Aga isegi, kui mõnd asja seletada ei saa, ei tarvitseta kohe hirmu äratada. Ja pääle selle, kui ta tõesti enda minu mälestusse tahtis tuua, miks siis just sarnasel päeval, mil olin terve ja rahul — vast ainult selleks, et ta minu rahu otse segada tahtis. See on võimalik. Kui ta tõesti tuli, siis ei tulnud ta hää nõuga. Tema kiri sisaldas ähvardust. Noh, kui jatkan selle loo ülestuhnimist, viimaks hakkab ma ka ise teda uskuma, mina — — — Tõsiasi aga on, et ma kunagi elus nii tasakaalus pole olnud, kui siis, mil teda esimest korda nägin. . . ja. . . kui teda teist korda nägin.

Sest olen teda — teist korda näinud. Kaks

II. iludusvõistlus Tallinnas.

Antonie Bergman. (I auhind).

Martha Alep. (II auhind).

korda olen teda näinud. Ja see on see, mis... Ei, ma ei taha targutustesse kaduda, vaid võimalikult täpselt jutustada. Olen teda nii siis teist korda näinud. Tema pilti, mõtlen ma, olen näinud. See oli Pariisis. Olin ühelt suurelt ballilt koju tulnud. Üks tuttav oli mind oma vankriga koju toonud. Olime väga lõbusad ja olime kõnelenud koguni harilikkudest ilma asjadest. Lisan veel juure, et meie midagi ei olnud joonud. Pariisi ballidel peab puhvetites ümber rändama ja võidab endale kõige rohkem ühe klaasi „Mercier'd“. Minu tuttav oli oma vankrist välja astunud ja meie seisime veel pilgukese rääkides minu maja ees kõnniteel. Lõpuks kõlistasin ma uksehoidjale, minu maja uks tehti lahti ja ma läksin tasa omaette lauldes läbi eestoa; mäletan veel hästi, see oli üks valtseriviis, mida ümisesin. Ma astusin oma elutuppa, viskasin ülikuue ära ja mõtlesin oma tuttava ja tema hobuste pääle — — kui ma enda ümber pöörasin, ja säääl, säääl nurgas, leentoolis, silmad minu poole pööratud, istub tema — tema, minu Saksa sõber, minu surnud sõber, tema, kes enda maha lasi... Oma mundris, silmad minu pääle juhitud. . . otse minu näo pääle juhitud. Jah, nüüd oli ta nad oma saapaninadelt üles tõstnud. . .

Agaga hirmuta, imestuseta — — nagu oleksin tema ilmumist oodanud, ütlesin mina: „Olete teie see, Arnold? Mida tahate?“ Ta ei liigutanud end, ja kuna ma oma tuttava vankrit kuulsin ära veerevat (sest ma kuulsin seda) jatkasin tema otsa vaatamist — — kuni ta kadus. Ei, ei kuni ta pilt kadus. Olgugi, et ta silmad küll, need, mis minu omadesse olid puuritud — oleksin võinud selle pääle vanduda, et nad elasid, mitte minu eluga, aga ühe teise, ühe eluga, mis tugevam kui minu silmadel — aga et nad elasid. . . Jah, selle pääle oleksin võinud oma ausõna anda.

. . . Ma ei tea, palju aega oli läinud, kas üldse aega oli läinud, kui võpatasin, sest minu aknaluukidele koputati. Mis see oli? Avasin — ja tundsin, mu käed värisesid sääljuures — ja väljas nägin oma Pariisi tuttava nägu: „Teie ei ole ometi haige,“ hüüdis ta läbi akna. „Ei, koguni mitte. Mispärast?“ vastasin mina ja rääkisin väga rahulikult. (Nagu juba kolm korda öeldud: Ei pea sarnaseid asju kellelegi, isegi oma sõbrale avaldama. Niisugune sõber kuulab osavõtlikult päält ja kui ta trepist alla läheb, ütleb ta endale: „Nüüd on siis nükaugel. Vaene poiss, aga ma ootasin seda juba ammu.“).

„Ah,“ ütles minu tuttav väljas akna all: „see oli ainult rumal mõte. . . Kui ma üksi edasi sõitsin, tuli mulle äkki mõte, teie olete haigeks

Pr. Ella Silber. (III auhind).

jäänud, ja lasin kutsaril ümber pöörata. Nüüd, nii siis, Jumalale tänu, hääd ööd. . .“ Ja ta astus jälle oma vankrile ja sõitis ära. Minu aju haigus oli nii siis külge hakanud, jälle nagu esimenegi kord, ühele võrdlemisi võõrale isikule külge hakanud — — Jah, see on salgamata imelik selle asja juures.

Miks ei võiks aga ka aju äkiline haigus külge hakata? See oleks ometi ainult loomulik. Üks mõtteülekanndmine, ühe haige mõtte ülekanndmine. — Haigus — ainult külgehakkav haigus.

Agaga siiski, miks ei peaks ma seda tunnistama, pääle seda, kui kõik muu olen jutustanud: Olen ise endale ütelnud, kui ta mind kolmat korda „manitseb“ — kas ei tee ta seda selleks, et mulle rahu muretseda. Ja kolmas kord — on võib olla viimane kord. . .

Kas ei hüüa ta siis, ei kutsu oma käega (tema käsi oli ka ta eluajal kahvatu) ja ei hüüa mind? Ja kas ei jälgi ma temale ja ei lähe temaga, ei pea temaga minema — nagu minu vend?

Eestindanud — li.

MEEB, KES OLI NELJAPÄEV.

LUUPAINAJA.

G. K. CHESTERTON.

6

Kuues päätükk.

Paljastatud.

Niisugused olid need kuus meest, kes olid vandega töötanud maailma hävitada. Ikka ja jälle pidi Syme oma jõudu pingutama, et nende seltsis mitte aru kaotada. Ajuti näis talle, et tema tähelepanekud kannavad isiklikku laadi ja et tema ees seisavad harilikud inimesed, üks neist on ainult vana, teine närviline, kolmas lühikese nägemisega. Lõpuks aga kaldus ta uuesti ebaloomulikule sümboliseerimisele. Iga kuju näis pärit olevat kusagilt asjade ääremaal, nagu nende teooriadki kuulusid mõtte ääremaille. Tema teadis, et igatiüks neist meestest seisib kusagil äärmisel otsal, nii öelda metsiku harutee lõpul. Ta võis seda ainult nõnda kujutleda (nagu mõnes vanas muinasjutus): mindagu lääne poole kuni ilma lõpuni ja säält leiab midagi — ütleme puu —, mis on rohkem või vähem kui harilik puu, puu, mis vallatud mingist vaimust, ja kuj läheks ida poole kuni ilma lõpuni, siis leiaks säält midagi muud, mis pole mitte täiesti tema ise... leiaks võib olla mingisuguse torni, kurjast vaimust vaevatud torni. Nõnda seisavad need kujud vägevaina ja kirjeldamatulina vastu äärmist silmaringi nagu ilmapiiri tondid. Neisse ühinevad ilmaotsad.

Ka pärast tema ilmumist jätkati kõnelust, ja vastolu lõbusa ja tagasihoidliku tooni ning sõnade hirmsa mõtte vahel polnud kõigist siinseist vastoludest mitte kõige väiksem. Nemad vaidlesid ägedalt mingisuguse ligiseisva väljaastumise üle. Kerner oli all-tõtt kõnelenud, öeldes, et härrad räägivad ülal pommidest ja kuringaist. Kolme päeva pärast pidi tsaar Prantsuse presidenti Pariisis kohtama, ja oma peki ning munade juures sel päiksepaistelisel rōdul tahtsid need hiilgavad härrasmehed otsustada, kuidas mõlemad nimetatud riigipääd pidid surema. Surmaja riistapuugi oli juba leitud: musta habemega markii, nagu näis, pidi pommikandjaks hakkama.

Tõtt öelda, selle kindla ja tõsiasjalise kuri-töö lähedus oleks pidanud Syme'i kaineastama ning tema igasugusest müstilisest hirmust vabastama. Tema poleks pidanud millegi muu pääle mõtlema, kui aga püüdma kaht inimkeha päästa, et neid tükkideks ei kisuks raud ja plahvatav gaas. Tõepoolest hakkas ta aga sel silmapilgul mingit kolmandat sorti hirmu tundma, mis oli purevam ja tegelikum kui tema kõlbline lailus ja ka ühiskondlik vastutustunne.

Väga lihtsalt — tal polnud enam aega karta Prantsuse presidendi ja Vene tsaari eest, vaid ta hakkas kartma iseenda elu pärast. Suurem hullk kõnelejaid panid teda vähe tähele, sest vaieldes surusid nad oma näod ikka enam kokku ja kõik nad olid ühesuguselt tõsised, välja arvatud ainult sekretäri nägu, kust jooksis üle kõrva naeratus, nagu sählviks taevast kõver, vinkavonkiline pikne. Kuid ometi oli midagi, mis Syme'i alguses ainult erutas, pärast talle aga hirmu pääle ajas: president ise vahtis talle vahetpidamata ja aineti, suure ning üllatava huviga otsa. See mehemürakas oli üsna rahulik, kuid tema sinised silmad kiippusid tal päälhust välja. Ja alatasa vahtisid nad Syme'i.

Syme tundis tungi üles karata ja üle rōduserva alla hüpata. Presidendi pilku endal tundes näis talle, nagu oleksid need silmad klaasist. Vaevalt võis ta veel kahelda, et president oli mingisugusel saladuslikul ja haruldasel viisil Syme'is nuuskuri ära tunnud. Ta vaatas üle rōduserva alla ja nägi säält parajasti politseiniku, kes silmitses hiilgavat rōduvõret ja päikesevalgustatud lehestikku.

Ja siis valdas teda see suur kiusatus, mis pidi teda nii mõnigi päev piinama. Nende vägevate ja vastikute inimeste läheduses, kes olid anarhismi vürstid, unustas ta peaaegu luuletaja Gregory hapra ja fantastilise kuju, mis esitas ainult anarhismi esteetelist külge. Nüüd mõtles ta tema pääle ainult sõbraliku häameelega, nagu oleksid nad millalgi lapsepõlves üheskoos mänginud. Aga ta mäletas ka seda, et ta oli ikka veel seotud tähtsa töotusega, mis ta Gregoryle annud. Ta oli töötanud mitte kunagi seda teha, mida ta praegu peaaegu valmis oli tegema. Ta oli töötanud mitte üle rōduserva hüpata ja politseile teatada. Ta võttis oma külma käe rōduserva külmalta kiviit. Tema hing paisati kõlblise kahtluse vahutavasse keeru. Tal tarvitses ainult alatule salaeltsile antud töötus murda ja kogu tema elu võis saada avaraks ning päiksepaisteliseks, nagu see plats säält all. Vastuoksas: tal tarvitses ainult oma iganenud aumõistest kinni pidada ja teda kistakse toll-tollilt selle inimsoo suurima vaenlase võimusesse, kelle kogu vaimuruum polnud muud kui piinakamber. Igakord, kui ta alla platsile vaatas, nägi säält korralikku politseinikku — avaliku arvamise ja avaliku korra kehastust. Igakord, kui heitis pilgu einelauale, nägi presidendi suuri, raskeid silmi, mis ikka veel teda rahulikult uurisid.

Kõiges mõtete voolus oli kaks mõtet, mis kordagi tema ajus ei peatunud. Esiteks — kunagi ei tulnud ta mõttele, et kui ta ikka nõnda üksiklasena eraldi püsib, siis võivad president ja teised liikmed ta lõmastada. Muidugi, siin avalikul platsil näis see võimatu. Kuid Pühapäev polnud mees, kes poleks osanud nii või teisiti oma vastasele raudlöksu valmistada. Olgu tundmatu mürgiga või äkilise õnnetusega tänaval, olgu hüpnootismi või põrgutulega, aga ühe või teisega võis Pühapäev ta kindlasti tabada. Kui president kedagi ei usaldanud, siis oli see surmalaps, olgu et ta tehti külmaks siinsamas toolil või hiljem kusagil nagu süütu haiguse läbi. Annaks ta politseile kohe kõik teada, võtaks kõik kinni, tunnistaks kõik üles ja kutsuks kogu selle ettevõtte vastu kogu Inglismaa energia, siis pääseks ta ehk eluga, muudu mitte. Need siin olid palkonitais härrasmehi, kes vaatlevad heledat ja toimisklevat platsi, kuid tema ei tunne end siin enam elujulgena, nagu ei tunneks ta seda ka paaditait sõjariistus mereröövleid nähes, kes piiluvad tühjal merel.

Teine asi, mis ta kordagi pähe ei tulnud, oli nimelt see: tema ei tunnud kunagi, et vaenlane oleks võinud teda vaimlise jõuga oma poole võita. Paljud moodsad inimesed, kes pimesi jumaldavad mõistust ja jõudu, oleksid võinud selle suure isiku mõju ees alanduses küia värisema. Nemad oleksid võinud Pühapäeva üliinimeseks nimetada. Kui selletaolist üldse mõista, siis oli ta tõepoolest oma maadväristava ülevusega nagu mõni jalul liikuv kivine raidkuju. Oma suure koguga, mis leidmiseks liig silmapaistev, ja laia näoga, mis mõistmiseks liig avalik ja otsekohene, oleks ehk võidud teda mingisuguseks üliinimeseks pidada. Kuid see oleks oma- taoline moodne madalus, milleni Syme ei võinud laskuda — oma äärmise haigluse tõttu. Nagu iga inimene, oli ka tema küllalt arg, et suurt jõudu karta, aga ta polnud küllalt arg, et teda imetleda.

Rääkides võtsid mehed einet ja isegi ses toimetuses olid nad tüübilised. Dr. Bull ja markii sõid ükskõikselt ja kombepäraselt kõige maitsvamaid palasid, mis laual leidusid — külma fasaani või Strassburgi pasteeti. Sekretär oli taimetoiitlane ja tema rääkis kavatsetud tapmisest toore tomati ning kolmveerand klaasi leige vee juures väga tõsiselt. Vana professor lakerdas laua ääres sedavõrd, et selgesti ilmenes tema vastik, tudisev, uus lapsepõlv. Ka siin hoidis president Pühapäev oma valitseva seisukorra hulga suhtes alal: ta sõi kahekümne eest ja seda nii uskumatu pööraselt värske söögiisuga, et teda vaadeldes tuli meele vorstitehas. Aga alati, kui ta oli tosina kooke või liitri kohvi alla saatnud, võis tähele panna, et

ta viltusel pääl teist silma mööda Syme'i poole piilus.

„Olen sagedasti mõelnud,“ ütles markii ja võttis suure pala marmelaadi, „ehk oleks parem, kui ma seda noaga teeksin. Kõige paremad teod on enamasti ikka noaga korda saadetud. Päälegi oleks see uus elamus, nuga Prantsuse presidendi kehasse pista ning sääl paar korda ümber pöörata.“

„Teie eksite.“ ütles sekretär oma musti kulme kokku tõmmates. „Nuga oli ainult vana isikliku tüli väljendus isikliku tüüranniga. Dünamiit pole mitte ainult meie parim relv, vaid tema on ka meie parim võrdkuju. Tema kui võrdkuju on meile sama täiuslik nagu püha suitsetamine kristlikkudele palvetajaile. Tema levib; tema hävitab ainult seepärast, et levib; samuti hävitab ka mõte ainult seepärast, et ta levib. Inimese pääaju — see on pomm!“ karjus ta, väljendades oma õudset kirge ja tüües iseendale kõvasti vastu pääd. „Minu pää tundub pommina ööl ja päeval. Tema peab levima, laienema! Inimese pääaju peab levima, kuigi puruneks maailm.“

„Ma ei sooviks, et maailm just nüüd puruneks,“ venitas markii. „Tahaksin teostada hulga loomalikke, metsikuid asju enne, kui suren. Mõtlesin millegi pääle veet eila voodis.“

„Ei,“ ütles dr. Bull oma mõistatusliku naeratusena, „kui asja lõpulik lõpp mitte midagi ei maksa, siis on ta vaevalt tegemisväär.“

Vana professor vahitis oma kustunud silmadega lakke.

„Iga inimene teab oma südamis,“ ütles ta, „isegi ei-midagi on väärt, et teda tehtaks.“

Valitses haruldane vaiklus ning siis ütles sekretär:

„Kaldume asjast endast kõrvale. Küsimus seisab ses, kuidas peab Kesknädal oma hoobi andma. Mina arvan, et peaksime nagu esialgu pommi poolt olema. Mis aga puutub tegelikku korraldusse, siis arvan, et homme hommikul peaks ta kõige päält...“

Sõnad katkestas määratusuur vari: president oli püsti tõusnud ja tumestas nõnda taeva.

„Enne kui seda arutame,“ ütles ta vaikselt ja rahulikult häälel, „mingem kuhugi erakambri. Mul on midagi harukordset öelda.“

Syme tõusis kõige enne püsti. Valiku silmapilk oli lõpuks ometi käes, püstol oli talle vastu pääd surutud. All prügitusel kuulis ta politseinikku laisalt käsi tampimas, sest hommik oli külm, kuigi selge.

Äkki hakkas väntorel all tänaval mingisugust lõbusat viit mängima. Syme seisis sirgelt, nagu oleks see märguanne lahingu eel. Ta tundis endas järsku ülloomulikku julgust, mis tuli mõni teab kust. See kõlisev muusika

näis täidetuna toore elujõuga ja vaeste ning viletsate arutu vaprusena, kes kõigis neis räpaseis tänavais haaravad kristliku halastuse ja armu järele. Tema noorustemp, hakata politseinikuks, oli tal sootuks meelest läinud; enam ei näinud ta endas nende härrasmeeste kaast, kes on muutunud edevaks konstaabli-riks, ega ka seda vana veidrat meest, kes elutses pimedas-toas. Selle asemel tundis ta enda nende igapäevaste ja ikenade inimeste asemikuna, kes astuvad igal hommikul uuesti eluvõitluse leierkastimuusika saatel. Ja see suur uhkus, olla inimene, tõstis ta kirjeldamatusse kõrgusse võrdlemisi teda ümbritsevate peletislikkude meestega. Vähemalt silmapilguks vaatas ta nende kelkivaile veidrusele hariliku mõistuse mäetipult üleolevalt alla. Tema tundis nende kõigi vastu seda ebateadlikku ja ürgset üleolu, mida tunneb vapper mees loomusunniliselt vägeva murdja ja tark inimene vägevate eksituste vastu. Ta teadis, et temal pole küll president Pühapäeva vaimu ega kehajõudu, aga praegusel silmapilgul mõtles ta see pääle samuti vähe, kui et tal pole tiigri lihaseid ega ninasarviku sarve ninal. Kõik näis neelavat kõikumatu veendumus, et president on eksituses ja leierkastil on õigus. Tema kõrvus helises võitmatu ja ähvardav kulunud tõe Rolandi laulust: *Païens ont tort et Chrétiens ont droit**), mis vanas, läbi nina hääldatud Prantsuse keeles kostis kui raua ragin. See tema vaimu vabanemine nõrkusest käis käsikäes üsna selge otsusega — surmale vastu minna. Kui rahvas

Operett „Mariza“ „Estonias“.

1 vaatus: Mariza mõisas. Valitseja (Sällik, keskel) tantsib Ungari rahvatantsu. — Mariza (H. Einer) ja vürst (A. Lüdig).

leierkasti saatel oma kohustest kinni peab, siis võib ka tema seda teha. Oma sõnapidamise päale oli ta eriti seepärast uhke, et ta tegi seda uskmata suhtes. Tema viimaseks võiduks nende hullumeeliste üle oli — minna ühes nendega kuhugi pimedasse kambri ja sääal millegi eest surra, millest neil arusaaminegi puudub. Väntorel näis tegevat marsimuusikat orkestri jõuga ja Syme'i kõrvu torkas elupasuinate rökamise seast surmatrummi uhke põrin.

Vandeseltslased läksid fiksteise järele läbi akenukse kuhugi tahapoole kambri. Syme astus viimasena, äärmiselt rahulikuna, kuid kogu tema kehas ja hinges toksis romantiline rütm. President viis nad mingisugusest korra- tust kõrvaltrepist alla, mida pidid vististi tarvitama ainult teenijad, ja juhtis nad tumedasse, külma, tühja ruumi, kus laud ja pingid, nagu mõnes koolitoas. Kui nad kõik olid sisse astunud, pani ta ukse kinni ja keeras lukku.

Esimesena võttis sõna Gogol, see leppimatu, kes näis sõnul seletamatust vaevast pakatavat. „Nii, nii, nii!“ karjus ta mõistmatus ärritu-

*) Paganad on süüdi ja kristlastel on õigus. Tõlk.

ses, mille tõttu tema naske Poola murrak peaaegu arusaamatuks muutus. „Teie ütlete, teie ei varja end. Teie ütlete, teie näitate end. See kõik pole midagi. Kui teil midagi tähtsamat öelda, jooksete ise pimedasse kasti!“

President näis väljamaalase segast pilget üsna hääs meeleolus kuulavat.

„Seda ei saa te ometi tõendada, Gogol,“ ütles ta isalikult. „On nad meid kord rõdul kuulnud tollust lobisevat, siis on neil ükskõik, kuhu me pärast seda läheme. Oleksime aga kohe siia tulnud, siis oleks kogu staap võtmeaugul kuulnud. Teil pole inimesoost nähtavasti vähematki aimu.“

„Mina suren tema eest,“ karjus poolakas suures ärrituses, „ja mina tapan ta rõhujad. Mind ei huvita peitemängud. Mina viskan türannidele avalikult platsil.“

„Nii, nii,“ lausub president lahkelt peäd noogutades ja istus pika laua otsa. „Esiteks surete teie inimesoo eest ja alles siis viskate pommi tema rõhujale. Täitsa nii. Aga nüüd paluksin teid oma kenu tundmusi talitseda ja ühes teiste härrastega laua ääre istuda. Esimene kord täna hommikul räägime midagi mõistlikku.“

Syme istus oma kärsitus täpsuses, mida ta juba varemalt oli ilmutanud, esimesena lauda. Gogol istus viimasena, pomisedes endale habemesse midagi kompromissist. Pääle Syme'i polnud nähtavasti ainustki, kes oleks aimanud, missugune hoop oli langemas. Mis aga temasse endasse puutub, siis oli temal tundmus, nagu peaks ta tapalavale astuma, et säält kõneleeda.

„Seltsimehed,“ ütles president äkki püsti

tõustes, „oleme seda veidrust küllalt kaua venitanud. Kutsun teid siia alla, et teile midagi nii lihtsat ja rahvatavat teatada, et see isegi kelnerid (kes nii kaua meie kergemeelsusega harjunud) paneb trepil minu hääles midagi uut ja tõsist kuulma. Seltsimehed, meie vaidleme oma plaanide üle ja nimetame paiku. Mina panen ette neid plaane ja paiku sel koosolekul mitte enam arutada ja hääletada, vaid need ühe meie usaldusväärilise liikme kontrolli alla anda.

Omalt poolt soovitan selleks seltsimees Laupäeva, dr. Bulli...“

„Kõik vahtisid pärani silmil talle otsa, sest järgnevad sõnad, kuigi nad räägiti vaikselt, kandsid endas nii elavat ja rõhuvat toonitust. Pühapäev lõi vastu lauda.“

„Mitte ainustki sõna ei pea sel koosolekul enam kulutatama meie plaanide ja paikade suhtes. Mitte vähematki märkust enam meie kavatsusist praeguses koosseisus.“

Pühapäev oli kogu oma elu seks kulutanud, et oma järelkäijaid üllatada, kuid praegu näis, nagu poleks see tal tänini kunagi tõesti õnnestunud. Koosolijad nihutasid end ärevuses istmel, ainult Syme jäi rahulikuks. Tema istus hoopis sirgelt ja kangelt, käsi taskus ja laetud revolvri pära peos. Kui talle kallale tungitaks, tahab ta oma elu kallilt müüa. Vähemalt oleks ta proovinud, kas president on surelik.

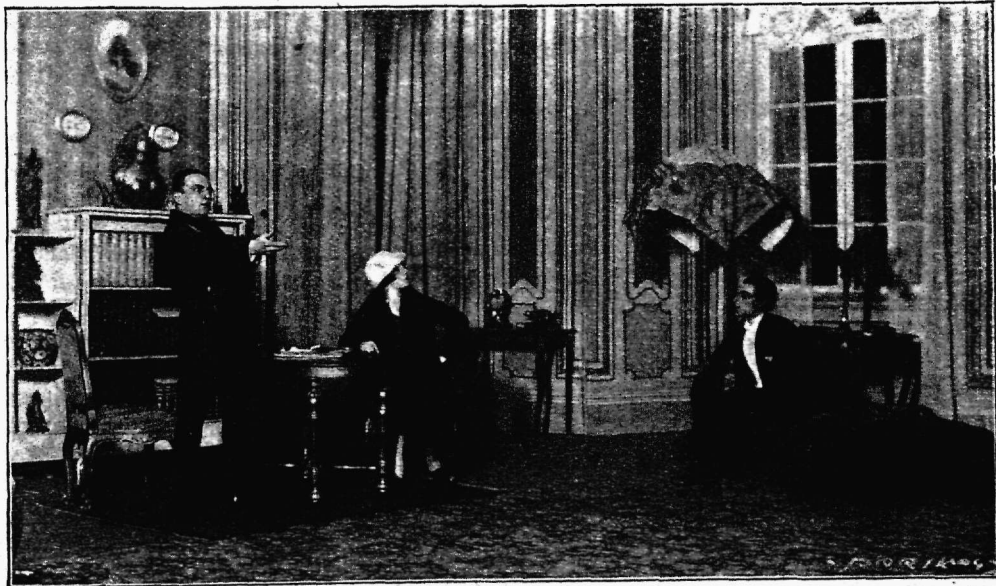
Pühapäev jätkas soravalt:

„Vististi mõistate kõik, et võib ainult üks põhjus olla, miks ma ses pühalikus vabaduses vaba sõnatarvitamist piiran. Võõrad päältkuulajad ei tähenda midagi. Nemad arvavad, et heidame nalja. Mis aga juba midagi tähendaks, surmlikult tõsiselt tähendaks, oleks see, kui meie endi keskel ka leiduks keegi, kes pole üks meist, kes tunneb meie tõsiseid eesmärke, aga ei jaga neid meiega, kes...“

Sekretär karjatas äkki nagu mõni naine.

„See ei või ju olla!“ karjus ta karates. „See ei või olla...“

President lõi oma suure käe lauale, nagu mõne kalahiiglase oimu.

Lustmäng „Naine lahutus põhjusega“ „Estonias“. Viimane vaatus: vasakult — Lendur (H. Paris), — naine (E. Vilmer) mees, lahutusadvokaat (A. Lauter).!

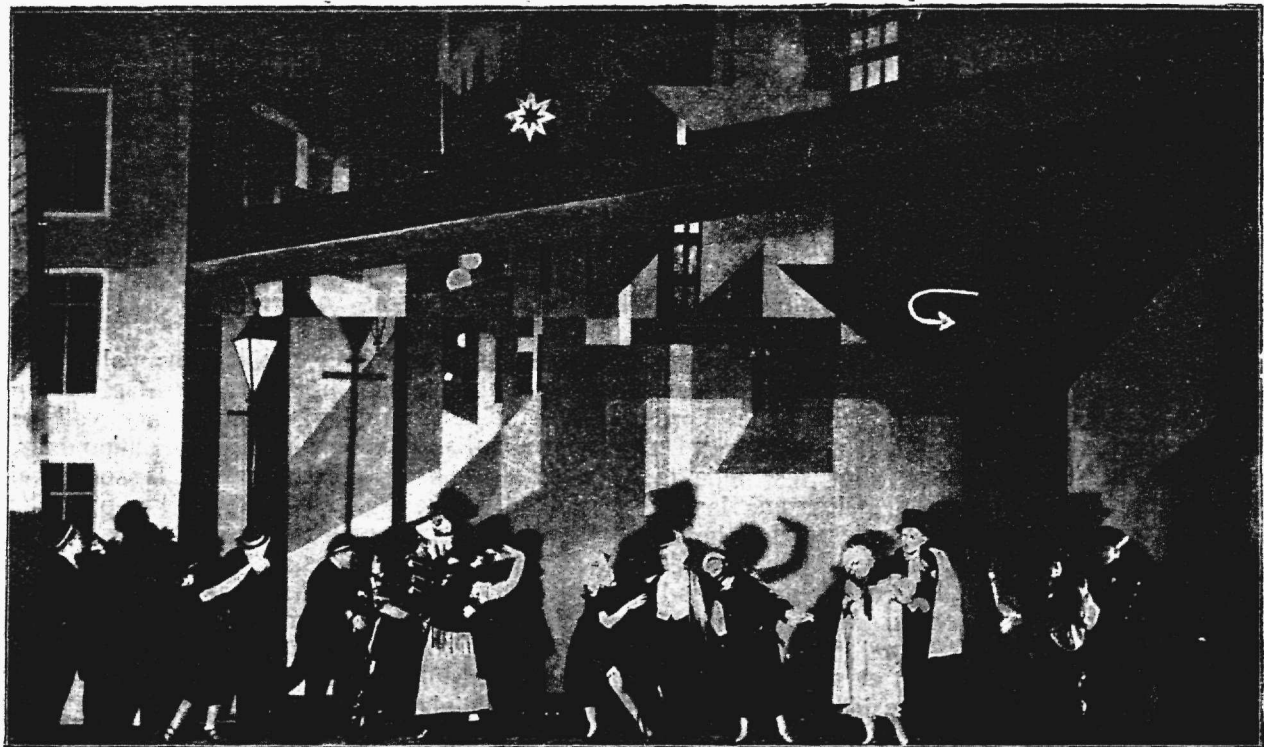
„Jah,“ ütles ta pikkamisi, „siin ruumis on nuuskur. Selle laua ääres istub äraandja. Ma ei taha rohkem sõnu kulutada. Tema nimi...“

Syme ajas enda istmel pooleldi üles, sõrm revolvi triklil.

„Tema nimi on Gogol,“ ütles president. „See karvane petus, mis nimetab end poolakaks.“

Gogol kargas üles, kumbagis käes revolver. Samal silmapilgul olid kolm meest tal kõris kinni. Isegi professor pingutas oma jõudu, et jalule saada. Kuid Syme sai kogu etendusest vähe näha, sest teda ümbritses äkki halastav pimedus. Värisedes langes ta oma istmele, tundes nagu halvatuse sügavat kergendust.

(Järoneb.)

E. Toller'i „Hinkemann“ „Vanemuises“. Proloog.

KÕLBAVUS KUNSTIS.

R. K.-P. kirjutuse puhul „Kõlblus kunstis“ „Aos“ nr. 7.

Kuigi „kunst käsitab elu kõigis ta avaldustes,“ siis ei järgne sellest ometi, et kõik eluavaldused oleksid kunstile kõlblikud. Kuid kõigepäält tuleb kindlaks teha, mis mõttes tarvitame kõlbamist ja mitte-kõlbamist kunstis. Elus on kõlbavust ja kõlbamatust, mis ei kuulu otse eetika valda. Näpuga nina uuristada, sõrmega võid leivale määrada, süües noaga suhu toppida j. m. sellesarnast ei kõlba, aga inimene, kes seda siiski teeb, võib ometi eetilises mõttes kõigiti olla kõlblik ja tubli. — Mees, kes ilmudes seltskonda, on unustanud nõõbid lahiti nii, et aluspesu välja paistab, üratub üldist pahandust, et ta „kõlbmatul“ viisil on ilmunud, aga säälijuures võib ta eetilises mõttes seista kõrgemal paljudest pahandajaist. Kas peame seepärast pahandajaid hukka mõistma. On loomulikke eluavaldusi, mida toimetatakse häämeelega teiste seltsis ja teiste nähes, aga on sama loomulikke, sama tarvilikke ja sama süütuid eluavaldusi,

mida „ei kõlba“ toimetada teiste silma all. Tõsi, ajaajooksul muutuvad inimeste vaated selle kohta, mis kõlbab ja mis ei kõlba. Reisijad jutustavad, et Jaapanis on (ehk oli alles hiljuti) üsna häädes võõrastemajades väljakäigu- ja pesemisruum ühine kõigile, soo pääle vaatamata, ja tihti juhtus sääl, et meeste- ja naisterahvad ühel ajal mitmesuguseid loomulikke eluavaldusi toimetades juttu vestsid, nagu meie söögilauas. Eetika mõttes ei või meie Jaapani kombele kõlvatust ette heita, siiski ei tahaks meie endi juures seda kaasa teha ja ütlemine, et see „ei kõlba“. Aga kui oleksime elanud mõned aastakümned või -sajad varem, siis oleksime leidnud seda vahest üsna loomuliku olevat.

Mis on siis, mis ülaltähendatud „loomulikud eluavaldused“ meile teeb vastikuks ja vastuvõtmatuks?

Nad ei puuduta ju inimese sisemist väärtust, nende juures võib olla ausameelne, abirikas, tõearmastaja, otsekohene, tark, vaimuterav, vapper ja ihää — ühe sõnaga: võib olla ehitud kõigi inimlikkude voorustega. See kõik võib olla, aga need „loomulikud eluavaldused“ mõjuvad lihtsalt ebaesteetiliselt, haavavad meie maitsset ja ilutunnet, seepärast „ei kõlba“ nad meie silmle.

*

See on elus aabitsatõde. Aga seda tuleb siiski meele tuletada, kui arvatakse kunstis vastupidine vaade õigem olevat. Sama kõlbavus ja kõlbmatus on maksev ka kunstis. Igas keeles on sõnu, mida ükski luuletaja oma luuleteoses ei tarvita, on loomulikke eluavaldusi, mida sõnas ei kirjeldata ega näitelaval ei kujutata, samuti ei saa ka maalikunstis tunnustada kõike õigustatult ainult seega, et see on „elu loomulik avaldus“.

Veel enam: inimese keha on kahtlemata õilsam looduse saavutus ja on tühjaksammutamata allikas kõigi põlvete kunstnikkudele. Aga kõik kehaosad ei mõju ühtviisi esteetiliselt, on ka neid, mille näitamist peetakse teotuseks ja põlgusavaldamiseks. Kindlasti ei ole needki kehaosad ja liikmed alama väärtusega ega loomuvastased, kuid meie vaade on kindel.

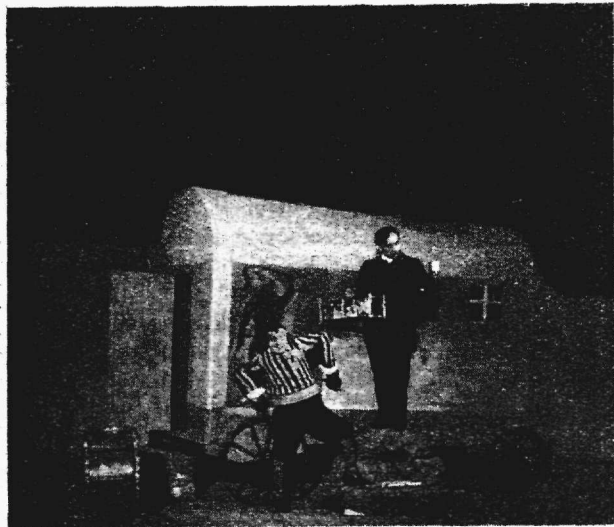
Kui nüüd vaatame Vabbe „Daami boas“, siis ei saa meie ütelda, et ta meis esteetilisi tundmusi ärataks.

Lisan kohe, et ka erootilisi mitte. Mõõnan, et kunstil on täiesti lubatav erootilisi tundmusi äratada, kuidugi kunstilisi piire pidades ja siin maksab eriti: „in der Beschränkung zeigt sich oft der Meister“. Aga „Daami boas“ on juba tolpool piiri, kus naine enam erutavalt ei mõju. Ülepää ei mõju päris alasti naine ses suhtes nii, nagu osavasti poolkaetud. Kuidas mõjuks meie päälle looduses niisuguse kujuline naine, nagu „Daami boas“? Suurem osa terve instinktiga mehi sülitaks, teised peaksid teda halatsemisvääriks jooobnuks ehk nõdrameelseks, aga ainult haiglastes võiks ta äratada erootilisi mõtteid. Sest mitte ükski vagatsejale ja kõlblusejuhtustajale askeedile ei ole vastumeelt vaadata naiste keha ses asengus, nagu Vabbe seda seab, vaid ülepää normaalsele inimesele (vaata Havelock Ellis j. t.). Võrdlused teiste vanemate ja suuremate meistrite teostega ei ole meie kunstnikkudele kasuks. Seda näitavad „Aos“ ltk. 202 ja 203 toodud jäljendid: Viiralti „Susanna“ ja Vabbe „Daami boas“ on in et u d teiste kõrval. Mis neid teistest eraldab ja vastikuks teeb, on nende loomuvastane olemine, mis ei ole kuidagi põhjendatud ega seletatud, nagu maalide juures, mida ehk võrdluseks tahetakse tuua. Kui naine supelusse minnes ehk veest tulles on alasti või kui ta voodist tõustes toaukse lahti lükkab ja hommikupäikest laseb oma keha üle paista (Zorni tuttav maal) siis on see loomulik ja nende maalide üle valitseb ikkagi teatav diskreetsus. „Daami boas“ on kübaras, boas ja kingades, muidu aga kõik alasti, — kuidas seletada sarnast isevärki riietust? Sääjuures hoiab ta põlved ebaloomulikult laiail, nagu harilikult ei ästuta, hoiab ennast nii tehtult, väljakutsuvaht. „Man merkt die Absicht und man würd verstimm.“

Mõõnan, et otsustan ainult „Aos“ ilmunud jäljendi järele. Algupärandid ei ole ma näinud. Võib olla, et see on tehniliselt tõesti meistriteos, võib olla, et ebaesteetilisus ei torka sääl nii silma kui triiklises jäljendis, kuid üldaluseid see ei muuda. Kunstiteosel peab päälle väikse vormi olema ka mingi ideeline sisu; mis sisu on aga „Daami boas“?

Ei taha vähelda kunstniku õiguse vastu kujutada pildis ka niisuguseid eluavaldusi, nagu keegi ei või keelata inimesel riideid maha heita, ja kui keegi on eriti niisuguste piltide harrastaja, siis ei või tema keelata nendega oma toa seinu ehitada. Aga nagu ei või hukka mõista „Estonia“ korrapidajaid, kui nad alasti inimest teatripubliku hulka ei luba, niisama ülekohtused on etteheited haridusministeeriumile, et ta sarnaseid pilte, nagu „Susanna“ ja „Daami boas“ ei taha omandada. Sest kuhu peaks ta nad panema? Kas ministeeriumi ametiruumidesse? Või mõne seminaari klassituppa? Või avalikku muuseumi? Muul muuseumides on sarnaste piltide jaoks — kus sarnaseid pilte on — erilised ruumid, mis harilikkude vaatajate ees lukus peetakse. Meil, kus nii väikesed summad on muuseumi jaoks, ei või esialgu niisuguste eriosakondade asutamise päälle veel mõelda, vaid enne peavad üldosakonnad vähegi sisurikkaks ja vaatamisvääriks saama. Paneksime aga „Daami boas“ üldosakonda, nii et ta igale sisseastujale pakkuvalt vastu paistab, siis saaks väljamaalane, kes ka muul muuseumi on näinud, kaunis kahtlema arvamise, kui mitte meie kõlblusest, siis igatahes meie maitses. Ja see pahandaks ka omamaalasi. Sest nii kindel ja vastuvaidlemata kui on kunstniku õigus kujutada kõiki loomulikke eluavaldusi oma maitses järele, nii kindel ja vastuvaidlemata õigus on publikul neid kujutusi vaadata või vaatamata jätta ja teil ei ole mingit õigust teda sundida vaatama seda, mille kohta tema esteetiline tundmus ütleb: ei kõlba!

G. E. L.

„Hinkemann“. II pilt. Hinkemann rottide puuridega (A. Sunne) ja balagani direktor (R. Klein).

IV pilt. Lamava Hinkemanni leidmine.

TEAATER.

Ernst Toller: Eugen Naertväärne (Hinkemann)
„Vanemuises“.

Näitejuht: Paul Sepp.

Dekoratsioonid: Ado Vabbe.

Saksa parima noompõlve draamakirjaniku E. Toller dramaadest see on kolmas: esimene oli „Massinimene“, „Hommikuteaatri“ kadunud Aggio Bachmanni võimiste paremana osutajana 1922. a. kevadtalvel, teine „Masinähvitajad“ „Estoonias“ Ants Lauteri lavastusel. Täind hooajal — parim „Estoonia“ lavastus. On pannud meeled äreville ka käesolev lavastus.

Sellesse draamasse on surut kogu päraastõjase Euroopa kannatused. Hinkemanni kuju — see pole ainult isik, kes on kaotanud sõjas suguvõime — see on sõjapiinat ja meeleheitelle aet kogu ühiskond. Ja päälegi see draama tehniliselt on äärmiselt huvitav ning annab palju võimalusi eriti lavastajalle. Paul Sepp on kasutand ses lavastuses palju nähtut ning eriti rakendand töösse palju fantaasiat. See on kujunenud lavastuseks kindlate printsiipidega, milliseid ei juhtu tihti, eriti see kunstiline küpsus on uudis „Vanemuise“ näitelaval. Lavastusprintsiibiks on kunsti süntees: hääks lavastuseks peavad olema rakendet võimalikult kõik kunstid tilledana ühendusena.

Sel põhimõttel oli sissetoodud tänavstseenes rahva rütmiline liikumine muusika saatel, efektseid dekoratsioone täiendasid värvilised valgusmängud dekoratsiooni välisküljel. Sellest küljest lavastus oli täielikumaid ja algupärasemaid eesti näitelaval. Ei ole ükskõik, kas mõjub korraga ainult hää, hää ühenduses plastikaga, eelmine muusikaga, veel värviliste valgustega. Praeguse lavastuse teatavate stseenide nautimisel on tegevuses kõik meeled, ning nautingu üldmõju sellega muidugi täielikum.

Tunnustetav on ka lavastuse kaks printsiipi: sünteesilised üldstseenid ja enam-vähem realistlik käsitus Hinkemanni koduselle elule ja kõrtsile. See annab võimalust omandada meeleolu kogupildi kaudu ning vaadelda detaile vastavais piltides päätegelaste mängus.

On õige, et tänavpildid mõnigi kord kipuvad laiali valguma, on raske neis keskenduda, kuid see onleeb

pääsajalikult vaatlejast, kes pole harjund nii rohkete andide pakkumisega, teisest küljest eriti lähemate vaatlejate ees on liig suur vaatluspind, mispärast on raske vaadelda kogupilti sellasena. Kuid kergenduseks oli, et need kordusid enam-vähem sarnaseina. Teatraalsemaks tegi selle draama näitejuhi loodud sõnatu proloog ja epi loog — draama läbilõike, ning sellest lavastus võitis palju. Õnnestunuim stseen ses hulgas oli teise vaatuse kolmas stseen invaliidide ja politseidega.

Teisel põhimõttel lavastet stseenid tundusid orgaanilises ühenduses mainitutega — oli neiski palju reaalsusest üleulatavat kokkusurutust, ehkki dekoratsioonelt ja kostüümelt realistlikud.

Mainin tegelashulgast ainult kolme: A. Sunne Hinkemanni osas oli ootamatult hää. Ehkki ta mõnikord tarvitas liialt väliseid effekte (sheste jne.), mida ei tahaks näha sel kujul, ettekanne oli läbielat ning osutas näitlejas mõndagi uut joont.

Liina Reimann Greetena oli sümpaatlikult tagasihoidlik ning kasutas rohkesti sisemist mängu välise mõjuavalduste asemel. See osa on väikene Hinkemanni kõrval, kuid sai hästi nauditavaks, eriti viimases vaatuses.

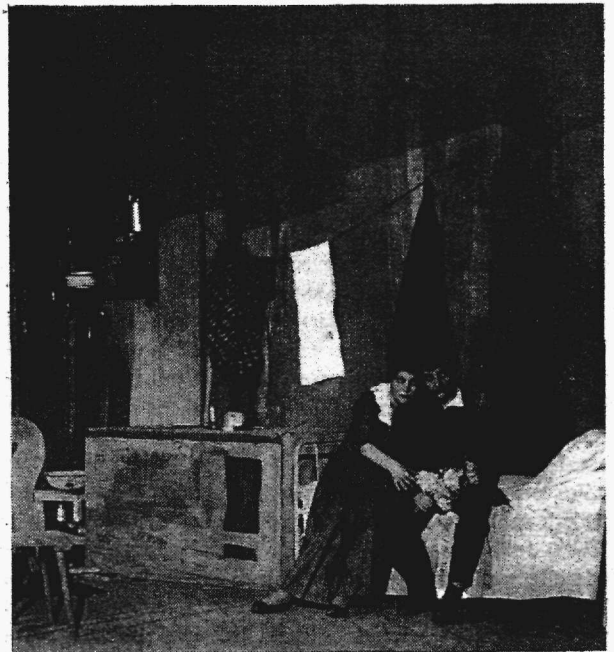
E. Türk Suurkuke osas oli kõigiti vastuvõetav jõuline kuju — ta mask oleks võind olla hoolikamalt valmistet praeguse juhuliku asemel.

Loetlematta kõiki muid, võin konstateerida hää mõju neistki — ning ansaaml oli haruldane teiste suuremate lavastuste seas.

Võib mitte leppida selle mängu stiili ja eriti detailidega, kuid tunnustetavaks jääb P. Sepast üldprintsipi: kaks lavastusprintsipi, neist üks teeravajana sünteesiline ja nauditav. Teater oli saand jälle teaatriks, nähti inimese suurimat traagikat teatraalses valguses parimas mõttes.

See on tõeliselt suurlavastus, ja mis jäi puudu, selle panen pääsajalikult sellaseiks lavastusiks harjumatu truppi arvelle. „Vanemuine“ on omandand jälle endise koha eesti teaatrite seas ühinemisel „Draamateatri“ jõududega, ning võib sammuda esirinnas draama alal.

N. A.

„Hinkemanni“ viimane vaatus. — A. Sunne ja pr. Reimann.

MÄLESTUSI JA JUHTUMUSI.

A. CONAN DOYLE.

MÕNED TÄHTSAD MEHED.

Lord Balfour.

Vaevalt ükski praegusaja suurtest meestest seisab nii selgena mu vaimusilma ees kui Arthur Balfour oma painduva kujuga, maheda intellektuaalse näoga ja terasest hingega. Arvan, et tema nüüdisaja väljapaistvamaist meestest oleks viimane, keda tagasi võiks pöördä läbikaalutud sihist või valitud teest, aga teiselt poolt oli tema just mees, kes sarnasel rahutumat ajal võis seista kohal, kus sihid harilikult lahku lähevad ja vist seepärast, et ta valim oli nii leidlik ja aktiivne, et võis näha iga asja kaks poolt ja nende vahel kaaluda.

Ta ei oleks kunagi võinud olla üks teerajajaist.

Meie esimene kokkusaamine oli naljakas. Vana lord Burnham oli palunud mind enda juure maale Beaconsfield'i. Maja oli suurepärane ja oli ehitud kuningliku poeedi Walles'i poolt. Burke oli elanud lähemas naabruses ja pistoda, mille ta ühel melodramaatilisel silmapilgul oli heitnud parlamendi põrandale, tahes näidata Prantsuse vabariiklaste hädaohhtlikku kihutus-tööd — on nüüdki veel näha. Terve sääl viibiv seltskond on mulle hästi meele jäänud, olgugi, et pea kõik nendest juba viibivad teises ilmas. Näen Lady Dorothy Nevill'i sõrmedeta kinnastes ja temale omase affekteritud kassiolekuga — klatschimas Disraeli uuemaist liitidest. Sir Henry James kõnnib puude all, ettevajunud päaga, rääkides pallutöötava advokaadiga, kellele saatus määranud olla kord lord Reading'ina aseksunin-gaks Indias, Lady Cleveland, Lord Rosebery ema, kuulab skandaalijuttu Lady Dorothy'st — vanapoolne nagu põimitud naeratusega. Noor Harry Irving kuulab igavust tundva, mittemidagi ütleva näoilmega Lord Burnham'i, kes talle golfimängu saladusi katsub seletada. Mr. Asquith seisab naeratades nende kõrval. Nüüd neid mäletades paistavad nad varjadena varjude riigis.

Lord Burnham'i kirg oli Türgi saun ja tal oli omal üks sarnane maja. Kuivatusruum, mis sarnanes harilikule elamistoale, oli esimene tuba paremal pool sisse astudes.

Lord Burnham, oma võorastevastuvõtliku olekuga, oli mulle pääle käinud, katsuda tema sauna. Pääle pesemist viibisin kuivatusruumis, mähtud pikka käte-rätti — kuna teine oli keerutatud ümber mu pääl. Varsi läks üks lahti ja sisse astus Arthur Balfour, Inglise pää-minister. Maja ja ta kälgud olid talle võõrad ja mäletan hästi, millise imestusega ta mind vaatles. Lord Burnham, kes temale järgis, esitles meid teineteisele ja mina kergitasin käterätti pääl. Ei olnud mingi-suguseid seletusi, ja tundsin, et ta läks ära, mõeldes, et see on minu harilik ilikond.

Ei näinud Balfouri uuesti enne mitut aastat. Ras-kete perekondliste kaotuste tõttu viibisin ühes väike-ses omikseses Dunbar'i lähedal, katsudes koguda uut elujõudu.

Balfour viibides sel ajal Whittingehame's kuulis minu lähedal naabruses olemisest ja oma lahkuses saa-

tis auto mulle järele palvega, et tuleksin ja viidaksin temaga paar päeva.

Whittingehame's oli ka Balfouri vend, Gerald Bal-four — haruldaset ilusa näoga ja peene olekuga mees.

Tema abikaasa on kuulud Lady Betty Balfour, Lord Lytton'i tütar.

Kui mõelda Balfouri, Cecil'i ja Lyttoni perekonna-grupi pääle, mis omavahele enam-vähem suguluses — siis paistavad nad kogu Briti elu närvipuntrana.

Leidsin Arthur Balfouri lõpmata hääs tujus; ta oli just võitnud golfis ühe auhinna North Berwick'is. Ta oli rõõmus kui koolipoiss ja ta öde jutustas mulle, et mingi poliitiline edu ei võivat valmistada temale nii ägedat rõõmu kui võit golfis. Ise oli ta keskmine mängija.

Balfour osutus veetlevaks peremeheks. Olles hää päältkuulaja, paistis ta tõsiselt judishimuline teiste arvamisi teada saama, naeris südamest väikeste välja-kutsete pääle, rääkis alati avalikult ja tagasihoidlikult endast.

Mäletan, et pika üksinduse järele olin sõnarikkam kui harilikult, kuid ta suhtus hää huumori juures sellega.

Igal õhtul, või vähemalt pühapäeva õhtul kogunes suure majapidamise hulkuv-teenijaskond, tüdrukud ja toapoisid, kokku umbes 20 inimest, suure saali palvele, mida pidas majaperemees. Oli meeltulendav näha, kui-das toapoiss ja riigimees koos alandlikult palvetasid ja palusid, et neile antaks andeks käesoleva päeva eksimused. Sulasid nagu ühte kõik maailma vaheseinad selle ees, kes meist kõigist on ülalpool.

Balfour oli huvitav kui rääkis Vene laevastiku vägivallateost, kui see avas tule Briti kalapaatide pääle Dogger Bank'is teekonnal Jaapani.

Oli õnnelik kuulda tema suursugust häält ja panna tähele tema erapooletut olekut, kui ta ütles umbes nii: „Ma olin väga pahane, tõesti väga pahane selle teo pärast. Kui meie laevastik oleks olnud kodus, oleks mul tahtmine tõusnud neid kimmi pidada Straif'is. Mui-dugi, ei peaks seda tegema, kui ei ole ülevõimu käes, nii et verevalamist tagasi hoida ja venelaste au päästa. Nende saadik ilmus samal hommikul ja andis pühalikud töötused julgeoleku kohta, ehk muidu oleksin tõesti pi-danud midagi ette võtma. Saadik sattuski ise vastollu oma valitsusega, sest viimane arvas, et saadik nende asja ära oli mänginud.“

Panin tähele tema iseloomus suurt vastikustumet kõige alatu vastu. Ükski teine asi ei näinud temas nii suurt põlgust sünnitavat. Ta läks näost päris puna-seks, rääkides Lord George Sackville üle ja tuletades meele, et tema, kes oleks pidanud maha lastama juba Minden'i lahingus 1759. a., oli siiski sõjaminister Amee-rika sõjakäigu aegu.

Mulle on jäänud meele paremad mälestused sellest

visiidist, nagu hele küür elu ühes pimedamas aegjärgus. Näen selgesti vana maja suure murtud puuga väljas, milles kord üht riigipöörde mõtet hauki, toredat raamatukogu rikkaliku prantsuskeelse osakonnaga ja selle kõige keskel seda haruldast meest, kes tähendas nii palju Inglismaa elus.

Ei olnud tol ajal kahjuks veel nii veendunud psühholoogia ja spiritismi olulisest tähtsusest, nagu pärastpoole, sest oleksin võinud kasutada üht teadmist, mis tol ajal tingimata oli suurem minu omast.*)

Aastaid pärastpoole, kui olin raskest võitluses oma sihtide, ideaalide pärast ja olin peaaegu üks poleemika areenil, kirjutasin Mr. Balfour'ile ja süüdistasin teda, et jagades minu paremaid äratundmisi ja vaateid jätab ta mind ükski neid kaitsema.

Tema vastus oli: „Kindlasti on minu arvamus sellele asjale küllaldaselt tuntud.“

Mis võis tähendada, et mul õigus oli minu kirjeldustes; ja ometigi ei olnud kirjast mulle palju tuge ajal, kus abi oleks olnud nii teretulnud.

Hiina kerjus; lapsega kandekorvis.

HIINA ELUST.

Valitseb arvamine — Hiinas on eurooplasele elada kardetav, sääl sünnib veel tänapäev salapäraseid kadumisi, kuritöid ja muud niisugust. Mitte midagi sellesarnast. Oieti on praegusel silmapilgul eurooplasele elu Hiinas üks kõige julgemaist ja mõnusamaist. Suurerusika-mässust saadik, kus inglased ja prantslased rühustus-väeosad Hiinasse töid, on kõiges tsiviiliasjanduses eurooplane valitsemas. Alles viimasel ajal on see jälle hiinlastele tagasi minemas. 3 aastat tagasi oli näit. post veel inglaste käes, ja tollivalitsus on seda veel praegugi.

Üksikud linnad, näit. Shanghai, on jaotatud osadesse, milles on politsei mitmesuguste rahvuste käes: inglased, prantslased, sakslased. . . Juhtub mingi kuritöö: vargus või midagi muud, siis võib kurjategija kõige enam ühe päeva enast sellega päästa, et ühest kontsessioonist teise, sakslaste kontsessioonist inglaste juure j. n. e., põgeneb, kuni on kõik piirkonnad kuritööst teadustatud, ja siis on ka süüdlane tabatud. See sünnib imekiiresti. Põhjuseks on, et pea kõik lihtinimesed vähese maksu eest on politseiteenistuses (umbes nagu politseiagendid) ja annavad teateid politseile.

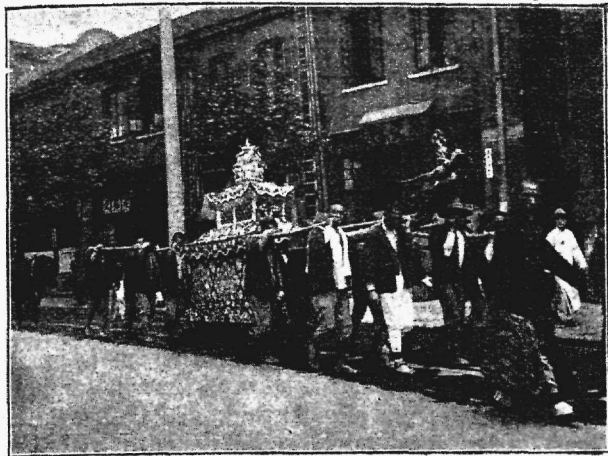
*) Conan Doyle on üks suuremaid spiritismi poolehoidjaid Inglismaal.

Väliselt on vahetõrpe väljamaalastega seega hää, sisemiselt köeb muidugi lihtrahvas teatud sallimatuse tuluke. Sõites autoga mõnel suuremal teel on kaunis loomulik, et auto Hiina laste poolt, kes teele jooksnud, sõna tõsisel mõttes täis sülitatakse. See on ka mõistetav vulgäärne patriootlikkuse avaldus, kuna eurooplane on Hiinas isanda osas.

Linna päänavad on eeskujulikult asfaldiga ja kividega sillutatud; sõidab tramm, mida tar-

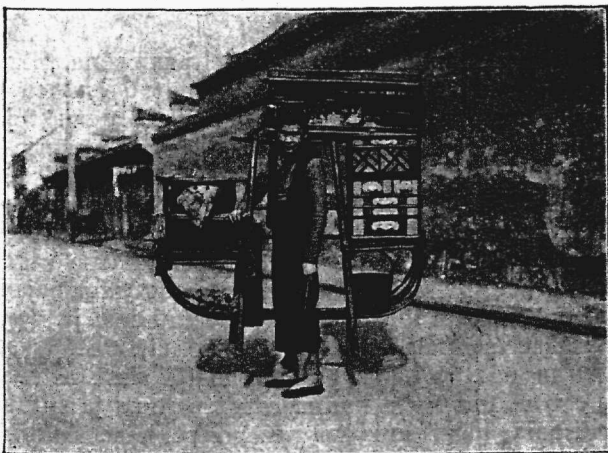
Hiina voorimees „rikshaga“.

Suursuguse hiinlase jalutuskäik.

vitab aga ainult vaesem rahvas, kuna rikkamad üsna vähesel tasu eest sõitu kulidega (Hiina voorimeestega, kaarikujooksjatega) võivad lubada. On aga ka trammid esimese ja teise klassiga, kus siis esimene klass on puhtam, nii et teda tarvitavad ka jõukamad ja väljamaalased. Agulites valitseb aga harilikult veel mustus ja tsivilisatsiooni puudus.

Need Hiina voorimehed on midagi üsna huvitavat meie seisukohalt. Kerge, kahe rattaga kaarik, mille ette on rakendatud voorimees ise, kes väikese tasu eest (5 kopikat vana Vene rahas) igaüht on valmis sõidutama küi kaugele tahes, lastes ise väikest traavi. Niisugune sõiduriist kannab nime „rikscha“, hiinlased ise kutsuvad seda „tscho-pi“. On aga veel teistki laadi veoabinõusid Hiina tänavail. Nii näit. mingisugune, samuti inimestest veetav, umbes meie veovoorimehe kohuseid täitev kahe rattaline vaner, millega veetakse kandameid; aga sagedasti sõidavad sellel ka inimesed; odavuse pärast on nad lihtrahvale kättesaadavad ja neile mahub

Hiina tänavakõik.

Hiinlane söömas.

päale umbes 6 inimest. Muidugi läheb sõit niisugusel riistapuul pikaldasemalt.

Huvitav on Hiina, tänavaelu. Sääli kõnnib liukuv söögimaja. Hiina noormees kannab seljas tervet köögi sissesäadet: selles on kõiksuguseid kastrulikesi, pesunõusid, söögivahet, isegi puuladu ja mustavee pang. Hiinlane sööb kaunis mitmekesiselt; tänava restoraanis kantakse talle ette lõunasöögiks tervenisti kuni 35 rooga: iga-suguselt valmistatud kalu ja pudrusid, riisi ja nisu, linnupesi ja mitmesuguseid usse, mille kallale ta asub oma kahe söögipulgaga. Isegi eurooplasele maitseb see kõik hästi. Söömise lõpuks on tal terve laud täis kausse ja kausikesi. Ja see pole mitte ainult suursuguste lõuna, vaid ka keskmine seisus on seesuguse suursöömisega harjunud.

Agulites on üsna sagedased veiderdajate ülesastumised. Huvitav on nende paindlikkus, kondimurdmine ja pokk. Hiinlaste kahemaadlus seisab vastase hoolsas fikseerimises, et endale mitte lähedale lasta. Ettevaatlikult peab jälgima mitte üksi vastase käsi, pääd, vaid ka jalgu, sest äkki võib vastane joosta teisele päega kubemette, või ainsa jalasirutusega vastase maha paisata. Tuntud on ka käeväänamine nü Hiinas küi Jaapanis.

Tänaval töötavad ka iga-sugused tulevikukoolitajad, palvekirjade kirjutajad ja nurgaadvokaadid. Haritlaseks loetakse inimest, kelle Hiina keele sõnade tagavara on umbes 6–10 tuhat sõna.

Üldharidus on eriti viimasel ajal kaunisti edenenud. See algab juba 6–7 aastast ja kestab 8–10 aastat. Rikkamad saavad oma lapsed väljamaale kõrgemat haridust saama. Oma ülikoole on näit. Shanghai, Mukdenis j. m. Professoriteks on palju väljamaalasi, on aga ka oma teadlasi ja professoreid, kes aga enamasti tarvitavad võõrast keelt.

Matuseurnid koolnute tuhaga.

Hiina näitekunst erineb Euroopa omast. Sääl kestab etendus harilikult terve päeva. Näitemäng kujutab mõne kangelase tervet elukäiku — lapseast surmani. Seepärast on teatriskäijatele korraldatud etenduse kestel söömine, pesemine ja mitmesugused muud mugavused. Antakse välja tuliuisi rätikuid näo puhastamiseks. Boid käivad ringi palavate rätikute ja kuuma teega. Missugune austus valitseb teatrikunsti vastu, näeb sellestki, et paremaid näitlejaid teistesse linnadesse suure honoraari eest välja tellitakse. Näitleja Mei-Lan-Fang (36-aastane, kuid mängib veel 15 a. lapseosigi) telliti Mukdenist Pekingi ja sai 2 päeva etenduste eest 120 tuhat dollarit. Poole sellest maksis hoovkond, poole rahvas.

Peking on vaikne linn, oma aadeli ja ametiasutustega. Huvitavad on uue-aasta protsessioonid. Sääl korraldatakse terved karnevaalid, karkudelkäijate, liikuvate poodidega, millel tantsivad inimesed, 3 inimesest kantavad, naised lehvikutega, igähel laternad. Protsessiooni keskpunktiks on 10—15 süllaline draakon, mida kantakse

Puust kojud, mis matusetalituse puhul ära põletatakse.

keppide otsas; keppide varal pannakse tema mitmevärvilisest paberist tehtud, seespoolt valgustatud kere looklema ja vingerdama nagu elaval loomal. Lõpuks veel määratu palju rakette, mis sünnitavad lõpmatut müra. See müra ja paukumine kestab umbes 15 päeva. Tuleb tähendada, et Hiina kalender erineb Euroopa omast; uus aasta algab sääl 13. veebruaril.

Uueks aastaks peavad hiinlased õiendama ära kõik oma eelmise aasta tülid ja võlad. Kaunis eeskujuline, majanduslikult ideaalne komme, väärt, et see isegi meil pinda võtaks! Kes seega hakkama ei saa, see põletab oma maja maha. Nii põleb siis uuel aastal hulk maju; muidugi on see tegu üsna silmakirjalik. Tulekahju kinnitusseltside tõttu tuleb seda viimasel ajal juba üsna harva ette.

Tänavamaniküür.

Hiina matusekommetest veel paar sõna. Hiinlane austab oma esivanemaid, tuntud on nende surnutekultus. Vanemad inimesed kõrgemast ja rikkamast seisusest ei maeta kohe pääle surma, vaid hoitakse kuu või isegi kaks kodus, kuni surnu täitsa ära on lagunemas. Siis alles sünnib põletamine ning tuhk kogutakse sellekohastesse anumatesse. Rikastele ehitatakse sagedasti suurepäraseid aiast ümbritsetud hauamajad, surnu elulugu kirjutatakse paberrullidele ja riputatakse seintele üles. Altari kohale asetatakse surnu pilt. Kui niisugusesse maija sisse astuda, peab võõras kolm kummardust tegema ja surnut niisama hästi kui ka peremeest hästi kiitma. Siis pakutakse tublit, kanget Hiina teed. Niisugune on pruuk Hiinas.

Elukinnituse põhimõtted.

Elukinnituse eesmärgiks on perekonna kindlustamine tootja surmajuhatumisel. Selle juhtumisega peame meie kõik arvestama, sest et tulevik on tume ja meie ei tea kunagi, kui kaua veel elame. Edasi on elukinnitus hoiusüsteem, mis korrajale teatud kapitali kindlasti karantseerib, ära rippumata sellest kas tema pikemat aega hoiussummasid kõrvale tõuab panna, sest isegi kui ta päale esimese preemiaosa maksmist sureb, makstakse kinnitussumma täielikult omastele välja, kui surmadokumendid ette näidatakse. Niisugune kinnitussüsteem on saanud võimalikuks inimeste surevuse hoolsa uurimise ning täpsete matemaatiliste arvestamiste läbi.

Mida vanemaks inimene saab, seda kindlam on surevusvõimalus. Näiteks, sureb 100 30-aastase isiku hulgast järgmise 20 aasta jooksul 24 isikut, 100 35-aastase hulgast järgmise 20 aasta jooksul 29, 100 40-aastase hulgast — juba 36! Selle tõttu on elukinnitussüsteemi madalama sisseastumisvanuse juures ka odavam kui kõrgema vanuse juures, jääb aga kogu maksumisestvõime ühesuguseks. Mitme seltsi poolt tarvituks võetud puhaskasu jaotamine kinnitussüsteemiga alandab preemiaid aastate jooksul.

Kõige lihtsam elukinnitusviis on elukinnitus surmajuhuseks. Preemiaid tuleb eluaeg maksta, kinnitatud kapital makstakse kohe päale kinnitatud isiku surma välja. Sagedasti tuleb aga koormavaks lugeda, et inimene end kohustab kogu eluaajaks aastamaksu maksuma, eriti, kus aastatega ka töövõime hakkab kaduma.

Seepärast on kinnitusseltside poolt tariifid välja töötatud, millised kinnitussüsteemi ainult teatud aastate (15, 20 ehk 25 aasta) jooksul kohustavad preemiaid maksuma. Sel kinnitusel lühendatud preemiamaksmisega on see kasu, et ettenähtud tähtaja lõpul kinnitus täies suuruses kinnitussüsteemi kasuks jõusse jääb.

Soov omaste kindlustamist oma enda vanaduse kindlustamisega ühendada on segakinnitustariifide välja töötamise esile kutsunud; need kinnitused moodustuvad surmajuhutamiseks kinnitamise ühes määrusaegse elamiseks kinnitamise. Selle kinnitusviisi juures makstakse kapital kohe päale kinnitatud isiku surma välja, varem aga, kui kinnitatu teatud vanuseni elab. Vaatamata selle päale, et preemiad segakinnituse juures loomulikult vähe kõrgemad on kui surmajuhutamise kinnituse juures, on siiski esimene eriti laialdaselt saanud, sest et ta täiesti väljakuulunud nõudele vastab.

Kasu, mida elukinnitus toob, on mitmesugune. Eramajanduses on perekond tootja ja perekonnapäa eme-aegse surma korral raskete rahaliste olukordade eest kaitsitud, sest et selle kaotusega harilikult veel suured rahaväljaminekud (matusekulud, pärandusmaksud, varajäotus jne.) on seotud; päale selle on kinnitatu enda vanadus kindlustatud. Nõnda võib näit. põllumees, kes oma elu on kinnitanud, rahulikult tulevikuks vaadata. Sureb ta, siis võib ta vanem poeg koha üle võtta ilma, et ta võlgadesse satuks, sest nooremate vendade ja õdede nõudmised on kinnitatu kapitali abil kaetud.

On põllumees teinud segakinnituse, siis võib ta juhtumisega, kui ta väljamaksmise tähtajani elab, rahuga puhkust hankida pidama ja majapidamise jätta poja hooleks ilma, et ta viimasele koormaks jääks.

Rahvamajanduslikult toob elukinnitus uut kapitali ja hoiab seega kogu perekondade vaeseksjäämist ära, kes midu kogukondadele koormaks jääksid. Et riik elukinnituse tähtsust täiesti tunnustab, selgub sellest, et kinnitussüsteemid riigi poolt tulumaksu alandust saavad, seega võib faktiliselt üht osa rahast täitsa maksuta kinnitada.

Kodumaa kinnitusseltsid, näit. „EKA“, meie kõige suurem kinnitussüsteem, ja paljud teised, toimetavad nüüd elukinnitust peamiselt Eesti kuldkroonides, seega on kinnitatud isikud rahaväärtuse langemise vastu kindlustatud.

Loodetavasti oleme meie elukinnituse asjas varsi sama kaugel, kui ameeriklased, kelle juures iga ääpapa väimehelt nõuab, et see elukinnitussüsteemi abiellu kaasa toob, sest olgugi inimene väga jõukas — õnnetusjuhtumise läbi äris võib ta palju kaotada. Selle vastu on elukinnitus jäädav tulevikuväärus.

Kirjavastused.

I. V., Tallinn. — J. Põldur, Otepää. — A. V.-nn, Raiküla: Ei saa tarvitada. Nõrk.

Õiendus:

Artiklis „Tallinna doomkirik“ on nimetatud kunstnik Gebhardt Tallinna pastori pojaks, p. o. Järva-Jaani.

Vastutav toimetaja G. E. Luiga.

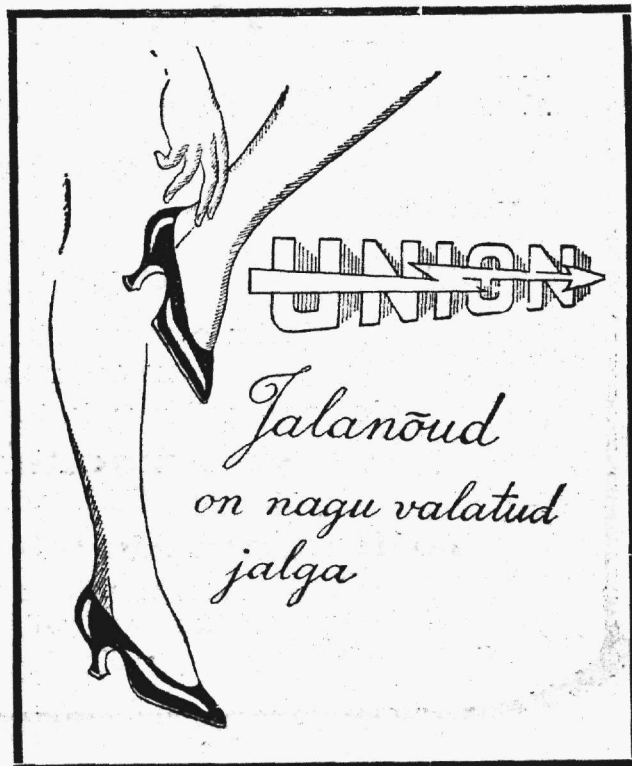
Tegev toimetaja E. Raudsepp.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Tubakavabrik
„LEO SCHEER“
 võistleb sündikaadiga.

Eesmärk:

kõrgeväärtuslik kaup — odav.

Tallinna Aktsiapank

Tallinn (Eesti), Vene tän. 8. Telef. 11-85.
Telegr. aadr.: AKTOBANK.

Aktsiakapital: 30.000.000.—

Pank toimetab kõiki panga-
operatsioone.

Korrespondendid kõigis tähtsamais linnades nii sise- kui
väljamaal.

Tallinna Mehaan. Kudumisvabriku Ühisus Tallinnas.

Vabriku kontor ja ladu: Kinga tän. nr. 3. Kõnetraat 19-19.

valmistab:

Priima kaamelikarvast ja puuvillast

masinarihmu,

elevaatoririhmu, kõiksuguseid kergeid rihmu,

vee-voolikuid, (lõdvised)

värtnanööri, villast lõnga j.n.e.

Kõiksuguseid vildifööstuse saadusi

nagu: vilt tahvlites, vildist
jalanõud, vildist vaibad jne.

TALLINNA KREDIITPANK A-S.

ASUT. 1907. A.

TALLINNAS, S. KARJA TÄN. 23. TELEGR. AADR. KREDITBANK.

KÖNETR.: ÜLDINE 4-36; JUHATUS 12-49; KAUBA-JAOSK. 19-64.

OSAKONNAD HAAPSALUS JA NÖMMEL.

PANK TOIMETAB KÕIKSUGU PANGA-
OPERATSIOONE SISE- JA VÄLJAMAAL.

JUHATUS.

AHJU- JA SAVITÖÖSTUS

ELEKTRIMASINATE JÕUL

A. LAU.

Asutatud 1837. aastal.

TALLINN,

BALTISKI MAANTEE NR. 14.

KÖNETR. 29-21.

Teeb ahjutöid, pliite, aurukatelde sisseüürimisi ja üldse kõiki ettetulevaid potisepatöid ja parandusi oma tuntud häädukes materjaaliga.

Müüb oma tööstusest toorest voolimis- ja väga hääd ahjusavi, tugevaid punaseid ja mitmevärvilisi klasuuri-
tud ahjupotte rohkearvuliste osadega, nagu: ümmargused ja teravad nurgad, kobad, sirmsid, vahesirmsid, kar-
niisid, kaminapotid j. n. e. Hästi tulele vastupidavaid telliskive, plaate, põrandakive leiva- ja saiaahjudele
ja kõiki ahjuhituse materjaale: ahju- ja pliidiuksi, pliidiraudu, praeahje, siibreid, kriskasid ja klappe, auru-
klappe, tahmauksi, plekktorusid, reste j. n. e.

Müüb üksikult ja jällemüüjatele oma kiviõude tehases:

kausse mitmes suuruses ja vormis, purke, vähemaid ja suuremaid, keedupotte, vähemaid ja suuremaid,
tuhatoose, õõpote, kanne, kruuse, lillepote ja aluseid igas suuruses, noodakive.

:- Võtab tellimisi vastu savitööde pääle. :-

10. jaanuari eeskujul korraldame meie
teise „NUGGETI” võistluse.

75.000

Eesti marka

jagatakse välja 5. juunil s. a

I	auhind	—	10.000	Eesti marka
II	“	—	7.000	“ “
III	“	—	6.000	“ “
IV	“	—	5.000	“ “
V	“	—	3.000	“ “

4	auhinda	à	2.000	Eesti marka
6	“	à	1.000	“ “
10	“	à	500	“ “
20	“	à	300	“ “
20	“	à	200	“ “

65 auhinda summas 60.000 Eesti marka.

Auhinnad kaubamajaomanikkudele.

Kaubamajaomanikud, kellelt esimese viie auhinna omandajad „Nuggeti” on olnud, saavad järgmised preemiad: I auhind — 5.000 Eesti mrk., II auhind — 4.000 Eesti mrk., III auhind — 3.000 Eesti mrk., IV auhind — 2.000 Eesti mrk., V auhind — 1.000 Eesti marka.

Auhinnad määratakse neile, kes kõige suurema arvu nimisõnu lauses «Nuggeti hää Inglise saapakreem» efektiivsust tähtedest kujutavad, kusjuures need tähed igas kujutatud sõnas ainult sel määral lohvivad korduda, kui mitu korda nad ülaltähendatud lauses ette tulevad.

Sellest võistlusest osavõtjail on tarvis:

1. Üks karp Nuggeti osta ja selle banderolli ehk karbi külge kinnitatud sedelike (kirjeldus avamiseks) meile saata ühes lehega, millele kujutatud sõnad (tähesfiku järele korraldatud ja numereeritud) findiga ehk kirjutusmasinal on kirjutatud.
2. Tähendada oma nimi, liignimi ja aadress, ühilasi ka kaupluse aadress, kust see karp Nuggeti ostetud.

Lehed, mis pärast 1. juuni 1925. a. kohale jõuavad, jäävad tähele panemata. Juhitumisel, kui ühesugune arv kujutatud sõnu sisse saadetud, antakse eesõigus vastustele kronoloogilises järjekorras.

Auhinnamõistjate koosseis: 1. Wald. G. Herzberg & Ko. esitaja.
2. Eesti, Saksa ja Vene ajakirjanduse esitajad.

Isikute nimed, kes omandavad auhinnad, avaldatakse 15. juun. „Päeval.”

Wald. G. Herzberg & Ko.

Tallinn, Rataskaevu t. 14.

NOORSOOKIRJANDUS:

- Mark Twain. **Prints ja kerjus.** Piltidega. Tõlk. A. Oras. 130 mk.
- F. Cooper. **Nahksuka jutud. I lugu.** Lääkiv järv. 135 mk.
- F. Cooper. **Nahksuka jutud. II lugu.** Kullisilm. 140 mk.
- F. Cooper. **Nahksuka jutud. III lugu.** Maa-gua, äraandlik huroon. 130 mk.
- F. Cooper. **Nahksuka jutud. IV lugu.** Unkas, Väle hirv. 180 mk.
- Gizyk, Paul v. **Omaval jõul edasi.** Karakteri kasvatuslik. Tõlge. 150 mk.
- J. Oro. **Taeva-Kääbus.** Muinasjutt-brosch. 30 m.
- Mamin-Sibirjak. **Talvituspaik Studjoonõil.** Jutt. 30 mk.
- Herczeg, F. **Gyurka ja Sandor.** Ungari uudis-jutt. 125 mk.
- Swen Hedin. **Polaarsõidud.** H. Valma tõlge. I osa. 60 mk.
- Swen Hedin. **Polaarsõidud.** II osa. 80 mk.
- Hörstel, W. **Lõunapäikese maalt.** Itaalia muinasjutud. 50 mk.
- Frithjof.** Norra rahvaeepos. 75 mk.
- Asgard. Skandinaavia muinasepos.** 50 m.
- Sophie Reinheimer. **Kirjud lilled.** Eesti noor-soole muinasloolised jutustused. 75 mk.

NOORTE KIRJANDUS:

- Fr. R. Krentzwald. **Eesti rahva ennemuist-sed jutud.** Illustr. A. Roosileht. 180 mk.
- K. E. Sõöt. **Lapsepõlve Kungla.** Lood ja lallitused lastele. 130 mk.
- Z. Topelius. **Kolm muinasjuttu lastele.** Soome keelest M. Nurmik. 50 mk.
- Oro, J. **Illi ja pisi-täts.** Muinasjutt. 50 mk.
- Anni Svan. **Jänes Vemmalsääre juhtu-mised.** 80 mk.
- Wilhelm Busch. **Vallatused ja riukad.** Pildi-raamat. 160 mk.
- N. Päts. **Kaks venda.** Muinasjutt lastele. Värvipildi album. Ed. Kana ja H. Ein'i piltidega. 280 mk.
- K. A. Hindrey. **Jaunart Jauram.** Pildiraamat. 70 mk.
- K. A. Hindrey. **Jaunart Jaurami jõnger-mannid.** Pildiraamat. 65 mk.
- K. A. Hindrey. **Jõngermannide jandid.** Pildiraamat. 60 mk.
- Dr. H. Hoffmann. **Kahupea Kaarel.** Pildi-raamat. 140 mk.

TÖLKEROMAANID:

- Ed. R. Burroughs. **Ahvide kasvandik.** 200 mk.
- " **Tarzani tagasitulek.** 180 m.
- " **Tarzani metsikud sõbrad.** 160 mk.
- Ed. R. Burroughs. **Marsi printsess.** Fantast. romaan. 170 mk.
- Ed. R. Burroughs. **Marsi sõjajumal.** Fantast. romaan. 150 mk.
- Victor Bridges. **Keemik Lyndoni saladus-lik leidus.** 300 mk.
- Jack London. **Loitev Koit.** Romaan Ameerika kullamait. 200 mk.
- A. Rambaud. **Cäsari sõrmus.** Ajalooline romaan. 170 mk.
- C. H. & A. M. Williamson. **Ajaloo saladus.** Põnevusromaan. 250 mk.
- Anny Wothe. **Pisarate maa.** Romaan. 130 mk.
- Kadunud mees.** Ülipõnev romaan. Inglise keelest L. L. 160 mk.
- Clark Russell. **Malailaste laev.** Romaan. Inglise keelest 150 mk.
- R. Aug. Freeman. **Julge mäng.** Kriminaalromaan. 80 mk.
- F. Grass. **Punased lõunast.** Romaan. 60 mk.

Saadaval pääladus

T. E. K.-Ü. „PÄEVALEHE“ RAAMATU- JA KIRJUTUSMATERJALI KAUPLUSES

JAANI TÄN. NR. 6, KREDIIT PANGA-MAJAS

ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes ning paremates raamatukauplustes.

„AGU“

**kirjanduse-, kunsti- ja kultuursisuline
perekondlik pildiajakiri jõudis
käesoleval aast. 3. aastakäiku,
ilmudes iga 2 nädala tagant
mitmeti muudetud ja uuen-
datud kujul.**

„AGU“ sisaldab va-
litud oma- ja
väljamaa ilukirjandust: jutte,
luuletusi, artikleid ja vesteid.
Toob reproduktioone kuns-
tiuudistest.

„AGU“ toob kirju-
tusi ja pilte
Eesti kultuurelu sündmustest.

„AGU“ jälgib välja-
maa sünd-
musi sõnas ja pildis. Piltide
elavuse, miimekesiduse ja
rohkuse pääle pannakse
rõhku.

3-da numbriga algas
Chesteriõni huvitav
kriminaalromaan „**Mees,
kes oli neljapäev**“. Selle
juhtumisrikka romaani voo-

ruseks on, et ta on põnev
ja ühitas suure kunstiväär-
tusega teos.

„AGU“ perekonna-
lehena toob
võimalikult igas numbris
kindlad osakonnad, nagu:
teatri, muusika ja kirjan-
duse-kunsti ringvaated; kä-
sitöö ja moe, spordi, male,
nalja ja «miimesuõgust» osa-
konnad.

„AGU“ loodab an-
da võivat
iga numbriga rikkalikku,
huvitavat, miimekesist, kuid
väärtuslikku lugemist ja
vaateid. Tal on laialdane
ja tuntud kaastõõliste ring-
kond.

„AO“ tellimise hind

1 kuu pääle	80 marka
3 " "	240 "
6 " "	460 "
12 " "	900 "

Üksiku numbrõ hind 40 mrk.

Kuulutuste hind:

1 lehekülõ	4000 marka.
1/2 "	2000 "
1/4 "	1000 "
1/16 "	250 "
Esimese kaane sisekülõ	6000 "
Viimase kaane väliskülõ	8000 "

Tellimisi võtab vastu „Päevalehe“ kontor, Tallinn, Pikk tän. 2. Pääle selle
võib „AGU“ tellida raamatukaupluste ja kõigi vabariigi postkontorite kaudu.
Kirjade address: Tallinn, „AGU“.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.